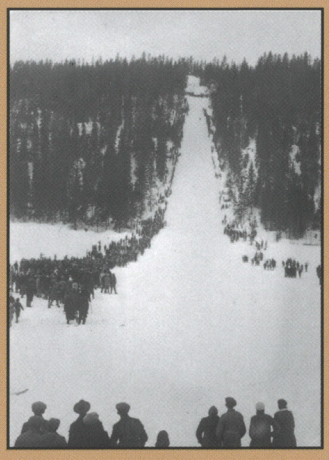
GERD HAGEN

En beretning om STIFTELSEN WØYEN

Fra fattig barnehjem til finansiering av barnevernstiltak

UTGITT AV STIFTEKSEN WØYEN
OSLO 2006

Gerd Hagen

En beretning om STIFTELSEN WØYEN

Fra fattig barnehjem til finansiering av barnevernstiltak

UTGITT AV STIFTELSEN WØYEN
OSLO 2006

© Stiftelsen Wøyen 2006

ISBN-13: 978-82-303-0719-9
ISBN-10: 82-303-0719-9

Printed in Norway by:
Holstad Grafisk, Oslo

ILLUSTRASJONER:

Side 12: Faksimile fra: K. Grue-Sørensen «Oppdragelsens historie», bind 2, Gyldendal.

Side 16: Utlånt fra Arbeiderbevegelsens arkiv.

Side 19: Fra boken: Gerd Hagen «Norsk Barnevernsamband gjennom 80 år», Oslo 2004.

Side 37: Morgenbladet 24. juni 1918. Kopi: Nasjonalbiblioteket.

Side 45: Joachim Hermanrud. Bildet utlånt av familien.

Øvrige illustrasjoner er utlånt fra Bærum Bibliotek - Bærumssamlingen.

Innholdsfortegnelse

Forord - Kirsten Jæger Svertsen 5
Forord - Gerd Hagen 7
En beskjeden start, men store ambisjoner 9
I Franckes og Barnardos fotspor 11
Pastor Egede Nissen alias Severus 13
Barnevern i privat og offentlig regi 15
Lover til vern om barn 18
Lov om fattigvesenet, 1865, revidert i 1900 18
Lov om forsømte barns behandling, 1896 (vergerådsloven) 18
Lov om tilsyn av bortsatte barn, 1905 19
Lov om undervisning av døve, blinde og åndssvake barn, 1889 20
Privat-offentlig barneomsorg 21
Skolehjem 21
Barnehjem eller fosterhjem 22
Barnehjem 23
Spesialbarnehjem 25
Lov om tilsyn av barnehjem 26
De første 20 årene – 1896–1917 28
Guttehjemmet August Hermann Francke 28
Innsamlingsaksjoner 30
Den store utvidelsen og de store planene 32
Wøyen blir hovedsete 36
Innvielsesfest med kongelig hilsen - Sankthansaften 1918 36
En barnehjemsplan for hele landet 38
Slutt på de gode tider - Styret aksjonerer 41
Skifte av styrer på Wøyen 42
Persona non grata 43
Styrer Joachim Hermanrud – 1918-1954 45
Kan en tro på dette? 45
En overraskende gave 48
Livet på Wøyen Guttehjem 48
Slik hadde vi det på Wøyen Guttehjem - av Inger Walløe 50
Wøyen – en liten landsby 50

Skui skole 52
Bakgrunn for plasseringen/barnehjemsoppholdet 53
Kontakt med biologisk familie 54
Hverdag og fest 54
Personalet 57
Forholdet mellom guttene 58
Forberedelse til framtida 58
Senere kontakt med Wøyen 58
Oppholdets betydning for senere liv 58
Konklusjon 60
Wøyen blir okkupert 61
«Gutta på skauen» 62
Wøyen fraflyttes 63
Tidligere Wøyengutter falt i krigen 63
Fredstid og endrede forhold 64
Wøyen Guttehjem frigis 64
Nytt styre i en ny tid med nye problemer 65
Wøyen Guttehjem gjenåpnes 66
Wøyen uten Hermanrud 68
Yngve Haagensens beretning fra Wøyen 69
Wøyen Guttehjem selges 72
Krav om samlet salg 72
Er stiftelsen nedlagt? 74
Hvem skal disponere pengene fra salget? 74
Slutten på en historie 74
Det andre kapitlet i stiftelsens historie 76
Fra eiendomsbesitter til finansieringsinstitusjon 76
Ny stiftelseslov og ny styreleder 77
Nye statutter, nytt navn og nye styremedlemmer 77
Stiftelsen Wøyen opprettes 78
Formålsparagraf 78
Styret 78
En hemmelig liga? 80
Ny sosialreform (Nye tider, nye utfordringer) 82
Barnevernets Utviklingssenter (BVU) opprettes 84
Opprettelse av regionale utviklingssentre 86
Ny formålsparagraf for stiftelsen Wøyen 89
Avslutning 90
Kilder og litteraturhenvisninger 91

Forord

Styret i Wøyenstiftelsen vil rette en stor takk til Gerd Hagen som gjennom et møysommelig arbeid har gitt oss et spennende innblikk i en interessant del av barnevernets historie i Norge.

Historien om Wøyenstiftelsen startet for 110 år siden, og den fortsetter gjennom de bidrag som stiftelsen yter til norsk barnevernsforskning.

Wøyenstiftelsen har i samarbeid med Barne- og likestillingsdepartementet endret sin bidragspolitikk de siste årene. Det gis ikke lenger driftsstøtte til utviklingssentrene for barnevernet. I samsvar med formålsparagrafen yter stiftelsen støtte til handlingsrelevant forsknings- og utviklingsvirksomhet som kan bidra til å høyne og videreutvikle barnevernets kompetanse og tilbud til utsatte barn og unge. Denne endringen har åpnet for at ikke bare etablerte forsknings- og utredningsinstitusjoner kan søke om midler fra stiftelsen. Gjennom dette håper vi å bidra til et større mangfold i utviklingen av barnevernet i Norge.

Oslo, juli 2006

Kirsten Jæger Sivertsen
Styreleder Stiftelsen Wøyen

Innholdsfortegnelse

Forord

WØYENSTIFTELSEN er en offentlig stiftelse som Sosialdepartementet tok initiativ til å få opprettet. Den har fått sine midler fra salg av Wøyen Guttehjem i Bærum. Stiftelsens formål er å bidra med finansiell støtte til tiltak innenfor barnevernssektoren. Styret blir oppnevnt av Barne- og likestillingsdepartementet (tidligere Sosialdepartementet).

Da jeg sluttet som styreleder for stiftelsen i 2001, tilbød jeg meg å skrive stiftelsens historie. Jeg antok at det ville være en oppgave som jeg kunne bli raskt ferdig med. Men jeg tok feil. Stiftelsens sekretariat hadde dokumenter og styreprotokoller etter 1955, men svært lite om opprinnelsen som hadde gitt stiftelsen navn. Ved salg av eiendommen var alt innbo overtatt av Bærum kommune og underlagt kultursektoren. I min jakt på det gamle arkivet til guttehjemmet, ringte jeg kultursjefen som rådet meg til å undersøke på Bekkestua Bibliotek, lokalhistorisk avdeling, hvor det var blitt ivaretatt. Jeg fikk tilgang til de nedpakkede dokumentene og gjennomgikk en del av disse. Det viste seg at dokumentpapiret var i ferd med å smuldre opp. For å redde arkivmaterialet, tilbød Wøyenstiftelsen å dekke utgiftene til preparering, og arkivering av materialet. Dette førte til at mitt arbeid måtte ta en pause. Jeg ble i mellomtiden opptatt med annet arbeid, slik at arbeidet ble ytterligere forsinket.

Materiellet viste at Wøyenstiftelsens historie går helt tilbake til 1896. Det er en historie full av dramatikk, som skiller seg ut fra de vanlige historiene om barnehjem.

I 1997 tok noen av de gamle «Wøyengutta» initiativ til å arrangere et sommerstevne på Wøyen, som ble omtalt i NRK. Vi meldte oss på, da vi ønsket å få kontakt for senere intervju. Intervjuene ble senere foretatt av cand.polit. Inger Walløe som har skrevet kapitlet om livet på Wøyen.

Det er mange som fortjener en takk når produktet nå er ferdig. En spesiell takk til Bekkestua bibliotek for all hjelp og god servise, til boktrykker Frank Holstad for hans engasjement og interesse for å skape et best mulig produkt. Sist, men ikke minst, en stor takk til min gamle kollega Anders Bjørnsen for språkvask av manuset og alle utrykninger og opprettinger når min PC ble umulig.

Vi håper at denne beretningen kan bidra til å belyse Wøyenstiftelsens historie og bli et tilskudd til barnevernet og «barnehjemmenes historie».

Oslo, november 2005

Gerd Hagen

En beskjeden start, men store ambisjoner

WØYENSTIFTELSENS historie går tilbake til 1896 da stiftelsen «*Barnehjemmene August Hermann Francke og Dr. Barnardo*» ble opprettet.

Pastor Egede Nissen, som var stiftelsens grunnlegger, har i et notat fra 1938 fortalt hvordan det skjedde: «*Jeg var den gang fengselslærer ved Oslo kretsfengsel, hvor blant annet barn over ti år måtte sone dersom de hadde fått fengselsstraff. I tillegg var det mange husville familier som tydde til arrestlokalene i fengselskjelleren om natten.*»

Dette hadde opprørt ham slik at han hadde fått overlatt to hus på Hammersborg av kommunen, til husville; men det løste ikke barnas vansker: «*Da jeg nu foruten de mindreaarige, som jeg i fængselet var lærer for, ogsaa fikk husville barn aa ta vare paa, opvaktes et sterkt ønske i min sjel efter aa faa oprettet et barnehjem, hvor mine smaa venner kunde faa godt stell og kjærlig kristelig oppdragelse.*»

På den tiden hadde Egede Nissen selv flyttet inn i en liten trevilla i Jac. Aalls gate, der en gammel tømmermann hadde bygget flere lignende hus. En dag spurte han om Egede Nissen hadde bruk for en leilighet som var ledig. Egede Nissen fortalte da om sitt ønske om å opprette et barnehjem, og han fikk overta leiligheten gratis. Han gikk straks i gang med å anskaffe nødvendig inventar, som han måtte ta på kreditt, men han stolte på at Gud ville hjelpe og «det skjedde».

Neste morgen ringte det på døren, og utenfor sto en verkseierfrue med kroner 500,-. Hun ble også senere en god støtte og venn. Det ble ansatt en bestyrerinne, Anna Andersen, «*en from og forstandig kvinne fra Drammen*», og hjemmet var klart til å ta imot den første gutten.

Hjemmet fikk navnet «Barnehjemmene August Hermann Francke og Dr. Barnardo» og ble åpnet 20. januar 1896, som

senere ble regnet som stiftelsesdagen. At barnehjemmene skrives i flertall, indikerer at Egede Nissen allerede på det tidspunktet hadde store planer.

I Franckes og Barnardos fotspor

OM VALG AV stiftelsens navn, skriver Egede Nissen; «. . . *jeg lot det opkalle efter en av min ungdoms idealer, den tyske prest August Hermann Francke, stifteren av Waisenhuset i Halle. Den engelske dr. Barnardos navn kom senere til.*»

Dette kan tyde på at han hadde store idealer og mål for sin kommende virksomhet. For det første at barnehjemmet omtales i flertall, og at de navn som oppkalles, er verdensberømte personer. Begge hadde vunnet stor anerkjennelse for sin innsats for fattige og hjemløse barn i sine hjemland, hvor de bygde opp store institusjoner.

August Hermann Francke (1663-1772) var professor i teologi ved Universitetet i Halle, samtidig som han virket som prest. Han var sterkt religiøs og blir betraktet som en av pietismens grunnleggere. Gjennom sin prestegjerning kom han i kontakt med fattige barn og ble meget bekymret over deres dårlige kristendomskunnskap. Han opprettet en skole for dem, men da han erfarte at deres dårlige hjemmemiljø forhindret deres læring, opprettet han et Waisenhus, som er den tyske betegnelsen for barnehjem.

Francke var en stor organisator og forretningsmann. Da hans skole fikk et godt omdømme, søkte velstående foreldre sine barn inn på skolen mot betaling. Videre drev han et lærerseminar og et trykkeri hvor det ble utgitt religiøse skrifter, et stort gårdsbruk og meieri, og i tilknytning til dette lot han dyrke urter som ble preparert i eget apotek. Han skrev blant annet læreboken *Kort og enfoldig undervisning om hvordan barn kan føres til sann og salig gudsfrykt og kristelig klokskap*.

Grunnprinsippet for all oppdragelse var at alt skulle skje til Guds ære, og hovedoppgaven ble derfor å bibringe barna det rette kristelige sinnelag, hvor det viktigste middelet var opp-

August Hermann Francke.

dragerens eget eksempel. Det var nødvendig å overvåke barnas oppførsel kontinuerlig og gi enkle og tydelige formaninger som skulle begrunnes ut fra «skriften».

Ved hans død utgjorde stiftelsen en liten landsby med 2300 barn, hvorav 360 var de fattige barna. Barna bodde i internat som ble betegnet som Waisenhus.

Franckes pietistiske syn på barneoppdragelse fikk mange tilhengere i Danmark og Norge, blant annet hos danskekongen Christian 6. I Norge spredte pietismen seg særlig gjennom lekmannsbevegelsen, og den fikk stor innflytelse på innholdet både i barnehjemmene og skolehjemmene.

Det blir hevdet at skal en forstå barnevernets historie, må en kjenne til pietismens innflytelse på oppdragelsesmetoder i de forrige hundreår, da den hadde sterk innflytelse i Norge, både i hjem, skole og barnevernsinstitusjoner. Men den har - i likhet med mange andre teorier - blitt misbrukt eller misforstått, og sto i praksis fjernt fra grunnleggeren, tyskeren August Hermann Franckes oppdragelseslære.

Lederen for Barnevernsambandet, prost I. B. Carlsen, som aldri unnlot å minne om barns religiøse behov, skriver imidlertid en sterk kritikk av den pietistiske oppdragelsen i tidsskriftet i 1929: «*Kanskje vi ennu kan gjenkalle i erindringen private eller barnehjem hvordan man praktiserte denne karikatur av barneopdragelse: prek og pryl. Det var barnehjem hvor det skulle leses lange andakter ved hvert måltid, og den minste forsømmelse eller ulydighet ble straffet bokstavelig talt blodig.*» (Norges Barnevern 10/1929)

Dr. Thomas Barnardo var grunnleggeren av én av Englands største filantropiske barnevernsorganisasjoner som bærer hans navn og har vært i virksomhet siden 1866.

Under sin legeutdannelse startet han sammen med noen venner en skole i Londons fattigkvarter, og oppdaget da mange barn som var hjemløse. Med støtte av den kjente

lord Shaftesbury besluttet Barnardo å ta seg av og bli far til «ingens barn». I 1866 åpnet han sitt første barnehjem, som senere utviklet seg til en mektig og vidtomfattende virksomhet over hele Storbritannia, med forgreninger til Canada og Australia.

Før krigen var institusjonen organisert i grupper av mindre hjem som til sammen utgjorde en liten landsby med skole, kirke, hospital o.l. Hvert hjem hadde fra 16 til 30 barn på forskjellige alderstrinn, med en «husmor» som leder. Det ble lagt vekt på at barna skulle delta i det daglige arbeidet og få yrkesopplæring. Etter krigen har dette endret seg. Hovedkvarteret til Barnardos stiftelse ligger i London, men de lokale institusjonene er selvstendige organisasjoner som har et differensiert institusjonstilbud, inkludert fosterhjem og ettervern.

Pastor Egede Nissen alias Severus

Ved gjennomgang av kildematerialet til Wøyenstiftelsen sitter en igjen med mange spørsmål om stifteren Egede Nissen. Var han en person som var oppriktig engasjert i å hjelpe de hjemløse barna, eller var han besatt av en idé om å oppnå samme ettermæle som sine to forbilder?

Det er vanskelig å gi entydig svar på dette, da de tilgjengelige kildene er ufullstendige. Vi har ingen opplysninger om hans liv utenfor Wøyenstiftelsen. Egede Nissen redigerte og skrev flere årsberetninger med bilder fra den første tiden, men det er bare et lite bilde av ham, og han skrev lite om seg selv. Han omtaler barna og personalet med mye varme og stolthet, men hans egne barn og liv for øvrig blir lite omtalt. Ved hjelp av Nasjonalbiblioteket fant vi hans selvbiografi i 25-årsberetningen for studentkullet fra 1884.

Hans fulle navn var Søren Kristian Henrik Egede Nissen, f. 20. juni 1866 i Tromsø, hvor hans far var overlege og sanitetskaptein. Han tok studenteksamen i Trondhjem i 1885 og reiste så til Kristiania for å studere teologi. Han avla sin embetseksamen og practicum i 1891-1892.

Samme år giftet han seg, og de fikk åtte barn. Hans hustru var aktivt med i arbeidet på det første barnehjemmet, som leder av tre kvinneforeninger. Men hun og barna flyttet aldri til Wøyen da barnehjemmet ble flyttet dit. Stiftelsen kjøpte et hus i Oslo, som familien disponerte. Da det oppsto van-

skelige økonomiske tider i 20-årene, sørget familiefaren for at hustruen og barna fikk beholde denne boligen.

Egede Nissen hadde en god evne til å skape blest om sine institusjoner og til å samle inn penger, og han klarte også å få et motvillig Storting til å bevilge penger til barnehjem. Han var idérik og hadde evne til å tenke langsiktig, men var ikke tilsvarende flink til å omsette sine ideer i praksis. Blant annet var hans plan for utbygging av barnehjem på landsbasis god og burde vært fulgt opp. Han synes å ha hatt en stor evne til å få kontakt og hjelp fra fremstående personer, blant annet statsminister Gunnar Knudsen. De sendte julehilsener til hverandre, og korrespondansen bærer preg av personlig vennskap.

Men han synes ikke å ha vært tilsvarende dyktig til det jevne, daglige arbeidet, og deltok lite i de praktiske gjøremålene. Han må ha hatt en naiv oppfatning av hva driften av en stor institusjon krevde av ressurser, og hadde en autoritær holdning til guttenes valg av yrke, det vil si, de fikk ikke anledning til å velge. Det var bestemt at de skulle bli «landmenn». Han kunne heller ikke ha vært lett å samarbeide med, da han sørget for å gi seg selv en sentral rolle i alle beslutningsorganer.

I 1916 tok Egede Nissen navnet Severus i tillegg til Egede-Nissen. I et departementalt notat vises det til at «Severus» på latin betyr «iherdig». En antok at han tok dette navnet for ikke å bli forvekslet med broren, postmester Adam Egede Nissen, som i årene 1900 til 1922 var en radikal politiker og stortingsrepresentant. Nissen begynte å undertegne sine brev kun med navnet Severus. Det samme navnet vil vi bruke i det følgende.

Severus synes å ville kombinere Franckes kasernemodell og strenge religiøse oppdragelse sammen med Barnardos familiemodell bestående av mange små hjem med en «mor» og mye omsorg. De var så forskjellige at de ikke lot seg gjennomføre sammen i praksis. Dessuten var forholdene i Norge, både kulturelt og økonomisk, annerledes.

Barnevern i privat og offentlig regi

I DETTE KAPITLET er det gitt en kort fremstilling av de viktigste sidene ved barnevernet og spesielt om barnehjemmene i tidsperioden 1890 og fram til 1956, som er den tidsepoken Wøyen Guttehjem eksisterte. Det er ikke på noen måte en fullstendig redegjørelse av barnevernet på den tiden. De som er interessert i mer kunnskap om norsk barnevern på 1900-tallet, henvises til annen litteratur.

I løpet av de 60 årene som gikk fra Severus opprettet sitt første barnehjem i 1896, til Wøyen Guttehjem ble nedlagt i 1956, skjedde det store endringer i det norske samfunnet. Fra å være ett av de fattigste land i Europa, med et offentlig hjelpeapparat som var dårlig utbygget eller fraværende, er Norge blitt et rikt land med utbygde velferdsordninger for både voksne og barn, og et barnevern som skal ta hånd om de barna som faller utenfor de generelle velferdsordningene.

Men årsaken til dagens barnevernsproblemer er annerledes enn de problemene som dominerte livet til mange barn tidligere, og hjelpen er annerledes. Skal en vurdere hvordan barnevernet virket i Severus' tid, er det nødvendig å ha den tids samfunnsforhold som et bakteppe.

Ved århundreskiftet hadde industrialiseringen startet for alvor i byene, og mange arbeidssøkende flyttet dit i håp om et bedre liv. Selv om det var oppgangstider og mange fikk seg arbeid, var lønnen for en vanlig arbeider liten og ikke tilstrekkelig til å fø en familie med flere barn. Dårlige og trange boligforhold var en annen side som gjorde livet vanskelig for mange.

Sykdom, særlig tuberkulose, rammet store grupper, og dødeligheten både blant barn og voksne var høy. En viktig årsak til at barn trengte hjelp, var at mange barn mistet enten far eller mor. Dette var oppgitt som hovedårsaken for de fleste av guttene som kom til Wøyen i 1920-årene.

Dårlige og trange boforhold og familier med store ungeflokker, her fra Arctanderbrakkene i Stavangergata, Oslo, ca. 1911.

Foto: Arbeidernes arkiv.

Men århundreskiftet førte tross alt med seg bedre tider for mange, og det rådet stor optimisme. De tekniske nyvinningene - som elektrisitet, telefon og automobil - gjorde livet lettere for mange, særlig i byene. På landet ble de hengende etter, og livet der var preget av store barneflokker og mye fattigdom.

Det var stor interesse for veldedighetsarbeid, enten i form av pengeinnsamlinger for å hjelpe dem som var i nød, eller til opprettelse av institusjoner. Innsamling til barnehjem hadde særlig stor appell og førte til at de offentlige myndighetene ikke følte særlig ansvar for barnehjemmene, bortsett fra i Oslo, Aker, og Bergen, der kommunene tok noe ansvar. For øvrig synes utbredelsen av barnehjem å følge utbredelsen av religiøse bevegelser. På Sør- og Vestlandet lå de som perler på en snor, men avstanden mellom hjemmene ble større etter hvert som en beveget seg nordover til Finnmark, hvor Frelsesarmeen drev to barnehjem.

De gode tidene ble forholdsvis kortvarig, og i mellomkrigstiden kom den store krisen med stor arbeidsledighet og fattigdom som rammet alle grupper, både fattige og rike, samt

staten og de fleste kommuner. Store deler av befolkningen ble avhengig av fattighjelp, men denne var på et minimumsnivå i de fleste kommuner. Stortinget måtte kutte på alle bevilgninger, og statstjenestemenn fikk redusert lønn. Også de mer velstående ble rammet, og det ble vanskelig å samle inn midler til sosiale formål. Denne situasjonen ble også sterkt merkbar for Wøyen Guttehjem. Kommunene presset forpleiningsprisene ned, samtidig som pengegavene opphørte.

I 30-årene ble forholdene noe bedre, og regjeringen Nygaardsvold, som vant valget i 1935, nedsatte en komité til å revidere sosialpolitikken og lovverket. I første rekke skulle barnevernslovene revideres. Da krigen skapte et avbrudd i komitéarbeidet, fortsatte komiteens leder Inge Debes på egen hånd. Han var særlig opptatt av å få bedret tilsynet med de bortsatte barna og med barnehjemmene.

Etter krigen sto landet overfor store gjenreisningsoppgaver, men samtidig begynte en å bygge ut velferdsstaten med et system som skulle omfavne alle. Det kom en ny barnevernslov i 1953, som var en god lov på mange områder. Men den overlot all finansiering til kommunene. Dette gikk særlig hardt ut over barnehjemmene og førte til at mange ble nedlagt.

Lover til vern om barn

RUNDT århundreskiftet fikk vi en rekke lover som angikk barns livssituasjon. Det kom lover om barns rett og plikt til skolegang (1889) og om fabrikktilsyn (1892) som innførte strenge regler for barnearbeid. Men det kom også lover som var rettet mot utsatte barn. Professor i sosialhistorie, Anne Lise Seip, har beskrevet det slik: «*I sosialhjelpens første år var det skapt et lappverk av lover og tiltak som var rettet mot barn. De skulle sikre fattige og foreldreløse økonomisk hjelp og omsorg. De skulle sikre oppdragelse for de vanartede, de skulle sikre skoletilbud, helsetilbud og barnetilsyn til alle grupper. Dette nettverk av tiltak ble i mellomkrigstiden kalt barneforsorg. Det hadde tre hovedformer: beskyttelse, oppdragelse og økonomisk hjelp.*»

Her følger en kort beskrivelse av de viktigste lovene:

Lov om fattigvesenet, 1865, revidert i 1900

Den beholdt det tidligere prinsippet om at kommunene skulle ha et selvstendig ansvar for både økonomi og forvaltning av all kommunal hjelp til dem som hadde hjemstavn i kommunen. Barn som ikke hadde forsørgere eller ikke ble sørget godt nok for, skulle fattigstyret ta seg av. De fattiges livsførsel ble kontrollert, og dersom det var misnøye med foreldrenes omsorg, kunne de anbringe barna i forpleining enten i fosterhjem eller barnehjem.

Lov om forsømte barns behandling, 1896 (vergerådsloven)

Dette var den første barnevernslov i verden. Den vakte internasjonal oppmerksomhet og ble en modell for våre naboland. Lovens far, riksadvokat Bernhard Getz, som hadde fått i oppdrag å revidere strafferettslovene, var opptatt av den økende kriminaliteten blant barn og unge, og at de ble behandlet som voksne etter 10-årsalderen. Han ønsket å få barnegråten ut av fengslene og saksbehandlingen ut av domstolene.

Mor og barn bortsettes på anbud!

I en bondepartiavis som heter Østerdølen for 31. august finnes følgende annonse:

Anbud.

En ca. 25 år gammel frisk og sterk pike med 1½ års gammelt barn ønskes optatt i forpleining for Tolga forsorgsvesens regning. Tilbud med pris pr. måned bedes sendt undertegnede snarest.

S. Helblad.

Det er ganske oprørende å tenke på at denslags virkelig kan foregå i vår tid. Vel vet vi om, at de stakkars mennesker som har vært uheldige å falle det offentlige til byrde, ofte kan bli gjenstand for både hårdhendt og chikanøs behandling av myndighetene, men at et forsorgsstyre går til det skritt å utstede anbud på bortsettelse av mor og barn — det trodde vi virkelig var ting som hørte en fjern forsvunnen tidsalder til.

Han skapte et nytt system. Vergerådet var uavhengig av straffelov og domstol, men hadde mye likhet med rettsapparatet i saksbehandlingen, blant annet var sorenskriveren leder. I hver kommune skulle det være et vergeråd som skulle avgjøre hvilket tiltak som skulle iverksettes overfor barn med asosial atferd og deres foreldre, som man mente forsømte sine barn. Tiltakene som kunne iverksettes, omfattet advarsel, refselse (dvs. fysisk avstraffelse), eller anbringelse i foster-, barne- eller skolehjem.

Det var ikke noe klart skille mellom den gruppe barn og unge som fattigvesenet og vergerådet hadde ansvar for. Barnas livssituasjon var ofte lik, og det samme gjaldt tiltakene. I de mindre kommunene var det ofte de samme personene som satt i vergerådet og fattigstyret. Da vergerådene, som bar preg av domstol, var tungdrevne, utviklet det seg en praksis i de mindre kommunene at det var fattigstyret som behandlet de fleste sakene. Unntakene var de sakene som gjaldt anbringelse i skolehjem og fratakelse av foreldreretten. Det skulle vergerådet behandle.

De fleste vergerådsbarn ble også anbrakt i fosterhjem, barnehjem eller satt i arbeid. Men de som hadde begått kriminelle handlinger, ble som regel anbrakt i skolehjem eller sendt til sjøs.

Lov om tilsyn av bortsatte barn, 1905

I begynnelsen av århundret avdekket politiet alvorlig mishandling av spedbarn, utført av tre kvinner som tok imot pleiebarn fra ugifte mødre. Saken vakte stor oppsikt, og regjeringen fremmet et lovforslag om tilsyn av bortsatte barn. Men Stortinget var ikke enig i lovforslaget, da «en ikke skulle

mistenke folks gode motiver». Stortingsbehandlingen varte i tre år før loven ble vedtatt, men da under forutsetning av at kommunestyret skulle avgjøre om loven skulle gjelde i deres kommune. I de store kommunene ble loven vedtatt, men i de mange små kommunene utover landet, hvor det ble anbrakt mange fosterbarn, ble den ikke gjort gjeldende.

På det lokale plan var det helserådet v/distriktslegen som hadde hovedansvaret for tilsynet med de bortsatte barna, mens vergerådene og fattigstyret skulle ha tilsyn med sine. Lovverket var komplisert og førte til at det fungerte dårlig de fleste steder.

Lov om undervisning av døve, blinde og åndssvake barn, 1889

En gruppe som var glemt og fikk liten hjelp, var de psykisk utviklingshemmede og evneveike barna. Selv om staten hadde ansvar for deres undervisning, var det bare et lite antall som fikk noen form for spesialundervisning. Dersom de ikke fikk omsorg i sitt eget hjem, ble de anbrakt enten i barnehjem eller i fosterhjem hvor de ofte ble utsatt for mobbing og overgrep. De som hadde store atferdsvansker, ble som regel anbrakt i skolehjem sammen med tøffe kriminelle gutter. Denne formen for integrering gjorde livet hardt for de tilbakestående barna. Det ble ikke noe endring på dette før etter siste krig, da utbygging av åndssvakeomsorgen skjøt fart.

Det hører også med at ansvaret for barnevernsarbeidet var splittet opp på flere departement og kontorer. Fattigloven lå under Sosialdepartementet som ble opprettet i 1913, men et eget barnevernskontor kom først i 1937. Vergerådsloven og skolehjemmene var administrert av Kirke- og undervisningsdepartementet, mens Justisdepartementet administrerte de Castbergske barnelover. Vergerådsloven fungerte bra i store og rike kommuner, men på landet var det 744 små og fattige kommuner, og der fungerte det oftest dårlig.

Privat-offentlig barneomsorg

PRIVAT-OFFENTLIG barneomsorg er en betegnelse som ble brukt på det samarbeidet som fant sted mellom det offentlige og de private organisasjoner eller personer. Det er særlig på to områder det har skjedd. De er:

1. Engasjement av privatpersoner til spesielle oppgaver som fosterforeldre, tilsynsførere og støttekontakter.
2. Samarbeid med organisasjonene om etablering og drift av barnevernsinstitusjoner eller andre tiltak.

Begge har sine røtter i det som var de første formene for barneomsorg, sprunget ut av det religiøse og kulturelle budskapet om *«plikten til å hjelpe barn i nød»*.

Det har vært mange utøvere i barneomsorgen - både lek og lærd. I mange sektorer i samfunnet har kravet til utdanning økt. Ulike profesjonsgrupper har overtatt feltet. Det gjelder også i helse- og sosialsektoren, men ikke så meget i barnevernet, da den privat-offentlige barneomsorgen har stått og fortsatt står sterkt.

Barnevernet er avhengig av de «ikke-profesjonelle» i like stor grad som av de profesjonelle. Det gjelder i første rekke fosterforeldre, tilsynsførere og private organisasjoner. Barn og unge trenger modeller som de kan identifisere seg med og lære av, ikke minst når det gjelder atferd, udanning, yrke og interesser. Med andre ord en vanlig person, ikke overmenneske, men en som har interesse og glede av å ha omsorg for barn og tålmodighet nok til ikke å gi opp.

Skolehjem

Ifølge vergerådsloven var det staten som hadde ansvaret for å opprette og drive skolehjem, men kommunene måtte betale en liten del av oppholdsutgiftene. I begynnelsen av det 19.

århundret ble det opprettet tolv skolehjem med ca. 600 plasser enten for gutter eller piker. Skolehjemmene som var opprettet for å ta seg av de vanskeligste, fikk et dårlig rykte på grunn av avsløringer om overgrep og mishandling av elevene ved noen hjem. Selv om det ble reist sterk kritikk, både for at det var for strengt eller for at guttene hadde det for bra, kom disse institusjonene som system ikke i noen alvorlig krise. De var store og tunge institusjoner som ble beskyttet av det statlige systemet, og de tok imot de barna som ingen andre ville ha. Institusjonene var kjennetegnet ved at de var store, 60-80 plasser; de lå isolert, ofte på en øy, og det var knyttet gårdsdrift til stedet. De unge skulle trenes til å arbeide, for arbeid i jordbruket hadde en oppdragende virkning. Dette var en oppfatning som ble delt av mange. Dessuten skulle institusjonene, ifølge Stortinget, være mest mulig selvberget. Dagene var inndelt i faste rutiner, og de unge ble nøye overvåket hele døgnet.

Mange av styrerne hadde foretatt studiereiser til utlandet og synes å ha blitt tilhengere av Franckes oppdragelsessyn.

Barnehjem eller fosterhjem?

Gjennom de siste århundrer har det i Europa skiftet mellom prioritering av fosterhjem eller barneanstalter som anbringelsesform. Det samme har til dels skjedd i Norden, hvor det har vært en stor forskjell mellom Sveriges prioritering av fosterhjem og Danmarks tro på institusjoner som den beste anbringelsesform.

Her i landet har en ikke vært så prinsipiell, og det har vært skiftende holdninger, som har svinget i takt med ulike skandaler, teorier og profesjonsgruppers syn på hva som var den riktige teori og behandlingsmetode. I dag hersker stort sett enighet om at det er ingen motsetning mellom de to alternativene, begge er like nødvendig. Kunsten er å finne den best mulige for hvert enkelt barn. I 1949 var det anbrakt 3096 i fosterhjem og 2225 i barnehjem.

Det var ikke alltid populært å få fosterbarn i bygda. Det økte blant annet skoleutgiftene, og mange fryktet at de fremmede barna kunne påvirke kommunens barn. Dersom et fosterbarn gjorde noe galt, kunne sinnene komme i kok. Noen steder ble det fremmet forslag om at kommunestyret skulle avgjøre hvor mange fosterbarn det skulle være i kommunen.

Med jevne mellomrom ble det avslørt grov utnyttelse og dårlig behandling av fosterbarna. Krav om forhåndsgodkjenning og bedre tilsyn av bortsatte barn var en viktig sak som skapte debatt. Regler for godkjenning og tilsyn var uklare, og det var mange instanser som hadde delvis ansvar.

Barnevernsloven av 1953 skjerpet lovreglene om forhåndsgodkjenning og tilsyn av fosterhjem. Loven prioriterte også bruk av fosterhjem framfor institusjon.

Barnehjem

Franckes modell lå til grunn for de første norske barnehjem, som også ble kalt Waisenhus. Det første ble opprettet i 1637 i Trondhjem, da mange barn var blitt foreldreløse på grunn av en pest som hadde herjet i byen, men det ble nedlagt etter noen tiår. Hundre år senere ble det opprettet et nytt, denne gang på grunn av svenskekrigen, men også det ble nedlagt etter en tid. I 1778 ble det opprettet to Waisenhus i Oslo, hvorav det ene - Christiania Opfostringshus - var i drift helt til 1978, mens det andre - Det Ankerske Waisenhus - ble nedlagt i 1899 og startet på nytt i 1930.

I den siste halvdelen av 1800-tallet ble det i de største byene opprettet flere lignende institusjoner. De fikk betegnelsen barnehjem. De var basert på testamentariske gaver eller donasjoner fra enkeltpersoner. Hjemmene hadde 30-40 plasser og fikk ofte donators navn (Heftyes barnehjem, Oslo, Erik Børresens barnehjem, Drammen, Anna Jebsens Minde, Bergen o.l.). De fleste av disse hjemmene var enten for gutter eller piker, og hadde plass for 30-60 barn, og var inndelt i avdelinger etter alder.

Fra 1870-årene og fram til mellomkrigstiden oppsto det en bevegelse kalt «barnevennene» i flere kristne organisasjoner eller mindre, religiøse miljøer. Motivet var både å redde barn fra den dårlige, kommunale barneomsorgen og påvirke dem for et religiøst liv. Det var geografisk sammenheng mellom antall barnehjem og den religiøse vekkelsen som fant sted på Sør- og Vestlandet.

Små, lokale foreninger i bygd og by opprettet barnehjem med plass for 15-20 barn fra 1 til 16 år og av begge kjønn. Barna gikk på vanlig skole og i det lokale fritidsmiljøet hvor de ofte fant sine venner. Barnehjemmet ble en del av lokalmiljøet, siden foreningsmedlemmene engasjerte seg i hjem-

mets drift. Dette engasjementet førte til indirekte kontroll, men også støtte og hjelp til barna og styrer.

Utviklingen av antall barnehjem er følgende:

1905	var det	83	barnehjem	med 1 750	plasser,
1923	–»–	216	–»–	4 022	–»–
1948	–»–	160	–»–	4 326	–»–
1978	–»–	105	–»–	1 092	–»–

Det var nesten en fordobling av antall plasser, i de første tjue årene, så stoppet det opp, for så å gå tilbake etter krigen. Dette skyldtes ikke bare mindre behov, men også at kommunene vegret seg for å betale de reelle kostnadene, og barnehjemseierne ga opp. Etter 1980, da staten gikk inn med lovbestemte midler, har det vært en økning.

Å arbeide på et barnehjem var en livsform, og den sentrale personen som alt hvilte på, var styreren eller «mor» som hun ofte ble kalt. Modellen var familien med den oppofrende og omsorgsfulle mor. En kort reportasje fra et nyopprettet barnehjem på Hisøy i 1924 gir en god beskrivelse av den ideologien som knyttet seg til bevegelsen.

«*Man har aldri villet motta mer enn 16 barn. Bestyrerinnen frk. Knudsen skal nemlig som 'mor' greie hele barneflokken alene. Det er ingen annen leiet betjening. Barna blir derfor fra første stund vent til å hjelpe seg selv og hinannen. 'Mor' har dog rett til å beholde pikebarna sine ett år etter konfirmasjonen til hjelp. De utgående barn går siden jevnlig 'hjem' til 'mor' på frisøndagene. Det annet prinsipp er, at det hele er grunnlagt og opretholdes ved frivillig bidrag. Hjemmet er derved en menighets sak. Det tynger ikke skatteseddelen for noen.*»

Det samme prinsippet hadde også Stortinget, som konsekvent avslo å gi tilskudd til drift av barnehjem, med unntak av to, ett i Finnmark og Wøyen Guttehjem, som fikk statsstøtte, takket være iherdig pågangsmot og kontakter. I forbindelse med søknad om støtte til Wøyen i 1925 uttalte Socialkomiteen: «*Det er i denne forbindelse grunn til å minne om at hjemmene er kommet i stand ved hjelp av væl dedighetsbidrag og at de er grunnlagt og drives som private institusjoner. Selv om staten er gått med på å yde bidrag, så kan og må dette ikke være ensbetydende med at staten får ansvaret for hjemmenes økonomi og at driften i første rekke skal skje for statsmidler.*»

Da noen organisasjoner i 20-årene søkte Stortinget om støtte til barnehjem, fikk de avslag med følgende begrun-

nelse: «*De private sociale foretagende måtte ikke opprettholdes kunstig med offentlig støtte når det ikke ved egen hjelp maktet å holde seg oppe. Deres livskraft er et godt barometer for styrken av det tilstedeværende behov for vedkommende foretagende.*»

Det er vanskelig å forstå logikken i dette argumentet. At Stortinget hadde denne holdningen, skyldtes ikke bare dårlig økonomi eller at fattighjelpen var kommunenes ansvar, men også at de religiøse hovedorganisasjonene ikke syntes å ønske statlig støtte, da det ville føre til kontroll med virksomheten. Dessuten var det behov for å ha en oppgave å samle seg om i lokalmiljøet, og til det var «barn i nød» velegnet.

Barnehjemmene ble de private organisasjonenes hegemoni. Ca. 90 % av barnehjemmene var eid og drevet av en stiftelse eller en organisasjon. Unntakene var noen få kommunale i de største bykommunene.

Også barnehjem fikk sine skandaler, hvor det ble avslørt mishandling og grov forsømmelse av barna. Det var uklare regler for kontroll, og i mellomkrigstiden var det et samstemmig krav om å få bedre kontroll, men saken ble utsatt i påvente av en ny barnevernslov. Staten måtte likevel handle.

Spesial-barnehjem

Norske Kvinners Sanitetsforening og Nasjonalforeningen mot tuberkulose opprettet *30 barnehjem for tuberkulosetruede barn*. Der ble det tatt spesielle hensyn til hygienen, så hjemmene fikk sykehuspreg og ble finansiert gjennom tuberkuloseloven.

Etter krigen, da mange barnehjem var ødelagt og tuberkulosen var under kontroll, ble disse hjemmene - etter anmodning fra departementet - omgjort til vanlige barnehjem.

Frelsesarmeen opprettet barneherberger, som hadde til oppgave å gi midlertidig opphold til barn som var i akutt behov for omsorg, samt observere de barna som skulle anbringes.

Oppholdstiden kunne variere fra noen måneder til to år. Det hendte at de også ga husly til mødrene, og var den tids form for krisesenter. I 1921 var det 21 barneherberger, hvorav Frelsesarmeen hadde 15.

Med unntak av de større kommunene vegret kommunene seg for å betale de reelle utgiftene og prutet på prisen. De stolte på at de private organisasjonene ville samle inn tilstrekkelig med midler til å klare driften. Noen gjorde det, men mange

av de små, lokale lagene ga opp, og barnehjemmene ble nedlagt.

I 1954 ble *lov om barnevern* iverksatt. Den samlet det kommunale barnevernet i en nemnd. Men det samme skjedde ikke på det statlige planet. Skolehjemmene, som var hjemlet i vergerådsloven, ble en del av spesialskolesystemet som hørte inn under Kirke- og undervisningsdepartementet. Samtidig kom de første psykiatriske behandlingshjem som ble finansiert av folketrygden. Institusjonsomsorgen ble tredelt med forskjellige lover, finansiering og administrasjoner, til stor misnøye for det kommunale barnevernet som ble sittende igjen med de vanskelig plasserbare unge og utgiftene.

Først i 1980, etter at halvparten av de private barnehjemmene var nedlagt, fikk fylkeskommunen ansvar for barnevernsinstitusjonene, og staten refunderte en stor del av utgiftene. For første gang ble barnehjemmene likestilt med andre barnevernsinstitusjoner. Men da var det for sent. De private organisasjonene hadde gitt opp, og med de nye, statlige betalingsordningene er barnevernsinstitusjonene blitt et marked for private utbyggere som får godt betalt for sine tjenester.

Lov om tilsyn av barnehjem

Forbud mot fysisk avstraffelse i skolen kom i 1939, i den nye skoleloven og i barnevernsloven av 1953. Men foreldrene hadde fortsatt rett til fysisk avstraffelse, dersom dette skjedde i oppdragelsesøyemed. Institusjonsledere skjulte seg bak denne paragrafen, da de mente å være foreldrenes stedfortredere i det daglige liv. Denne paragrafen ble fjernet først i 1972.

I 1947 ble det avslørt graverende forhold på et privat småbarnshjem i Bærum. Sosialdepartementet hadde da fått ansatt den første barnevernsinspektør, som rykket ut og fant tjue småbarn som levde under groteske forhold. Det ble slått stort opp i avisene. Departementet hadde begynt arbeidet med å bedre tilsyn av barnehjem, og i løpet av to døgn ble det fremmet «*En midlertidig lov om godkjenning og tilsyn av barnehjem*». Ifølge statsråden var det ikke tid til å vente på den nye barnevernsloven som skulle komme. Han ville ha loven vedtatt samme dag og fikk sin vilje igjennom.

Departementet fikk sin lovhjemmel, og det ble ansatt tre inspektører i departementet. I løpet av de kommende årene ble samtlige barnehjem besøkt. Noen ble stengt, andre fikk pålegg om utbedring.

Vilkår for godkjenning var blant annet følgende;

- Det samlede barneantall skulle være maksimum 20, helst 12-14.
- Barna skulle være i alle aldre og av begge kjønn.
- Barna skulle gå i vanlig skole.

Dersom disse kravene skulle oppfylles, innebar det at Wøyen måtte legge om driften. Det skjedde også noe annet positivt. De siste krigsårene hadde Naziregjeringen planlagt å innføre barnetrygd, og for å finansiere dette måtte alle arbeidstakere betale en avgift. Da freden kom, var denne avgiften blitt til over 4 millioner kroner - en stor sum den gang. Regjeringen besluttet at hele beløpet skulle gå til modernisering eller etablering av nye barnehjem og til utdanning av barnehjemsstyrere.

De første 20 årene 1896–1917

Guttehjemmet August Hermann Francke

Som tidligere beskrevet, var starten av stiftelsens barnehjem i 1896 svært beskjeden. Den første tiden holdt barnehjemmet til i leiligheten i Jac. Aalls gate, mens Severus startet pengeinnsamling for å få et større hus for barnehjemmet. Da det var oppgangstider, strømmet pengene inn, og i løpet av ett år var det samlet inn tilstrekkelig med midler til at de kunne kjøpe en eiendom, Kirkeveien 23, og en tid senere naboeiendommen nr. 25. Denne institusjonen fikk navnet «Guttehjemmet August Hermann Francke».

Hver av eiendommene hadde en trevilla, og mellom disse fikk Severus murt opp en blokk i to etasjer. Han hadde selv vært arkitekt. Guttehjemmet ble bygget ut etter hvert som en fikk penger og omfattet i 1915 tre avdelinger med plass for tjue gutter i hver. I hver avdeling var det en «mor» samt en eller to tanter, som hadde ansvar for å gi barna den nødvendige omsorg og oppdragelse. I tillegg var det tre personer som arbeidet på kjøkkenet, samt skomaker og syerske. Det var også fast lege og tannlege knyttet til hjemmet. Hjemmet hadde et styre, og det var fire kvinneforeninger som støttet hjemmet.

Barna gikk på Uranienborg skole, som ga institusjonene anerkjennelse for guttenes gode flid og oppførsel. En lærer som hadde fem elever fra guttehjemmet i klassen, uttrykte det slik: «*Samtlige av disse barn med hensyn til flid, orden og velopdragenhet staar særdeles høit. Surmulenhet og motstræbende uvillig lydighet mærker man aldri hos dem. Aarsaken til dette kan jeg kun tilskrive den omstændighet at hjemmet drives i den rette aand, og at det arbeider sammen med skolen paa en rosverdig maate . . .*»

I 1915 bodde 56 gutter på hjemmet. I løpet av året hadde 14 blitt utskrevet; fire til sitt hjem, tre til pleieforeldre eller

barnehjem, mens resten ble anbrakt på landet, sannsynligvis i arbeid. 13 barn ble mottatt, hvorav to var fire til fem år, mens de fleste var åtte til tolv år. I årsberetningen for 1915 beskriver Severus livet på hjemmet: «*I hjemmet har vi gudskjelov hatt et godt aar. Guttene gir oss meget glæde. Gudsfrygt, venlighet, arbeidsomhet, diciplin, orden og renslighet er gode læremestre. Hjemmet arbeider godt sammen med skolen, Søndagsgudstjenesterne og de smaa gode samtaler med de enkelte gutter, er, ved siden av gode mødre, livsnerven i opdragelsen. De fleste guttene var paa landet i sommerferien idet kjære venner aapnet sine hjem for dem. De lever forøvrigt et friskt liv med al slags idræt . . .*»

I årsberetningen er det også trykket mange rosende omtaler av barnehjemmet og guttene, fra leger, lærere og prester, hvor guttene blir omtalt som «*. . . en stor skare hæderlige, selvhjulpne unge mænd*». Blant annet er det gjengitt følgende beskrivelse fra Dagbladet:

«*Vi forlater hjemmet med en varm følelse av, at her finder barnene det en barnesjæl mest trænger; kjærlighet og forstaaelsesfuld overbærenhet, og vi er glad ved ovenpaa de mange uhyggelige avsløringer, det er faldt i vor lod at bringe fra vore 'fattiggutters' liv og livsforhold, her at kunne vise publikum et stort guttehjem, som uforbeholdent kan anbefales til alles sympati og støtte.*»

Skal en dømme etter alle de rosende ordene som ble tildelt Severus og barnehjemmet etter nesten tjue års virksomhet, synes han å ha hatt et heldig grep om oppbyggingen og driften av barnehjemmet. Men han slo seg ikke til ro med dette

Bygningene i Kirkeveien var ikke særlig hensiktsmessige, og dessuten ønsket Severus å utvide virksomheten. Han nedsatte en byggekomité, og det ble utarbeidet en plan om å bygge på tomten i Kirkeveien et stort bygg i 3 etasjer med plass til 80 gutter i 4 avdelinger. Men dette ville bli kostbart, og det var nødvendig med en ny pengeinnsamling.

Innsamlingsaksjoner

En innsamlingsaksjon for å skaffe midler til et byggefond, ble satt i gang i 1915, og pengene strømmet inn, da det fortsatt var oppgangstider. Det var innsamlinger for drift og for byggefond, og pengene kom fra mange hold. Kongen og dronningen ga bidrag til begge. Mange bidragsytere ga små beløp fra to til fem kroner, og noen ga naturalia. Men det var også store bidrag.

Den største donatoren var Hofjægermester Ths. Fearnley og frue, som skjenket et legat på kroner 150.000,- til minne om sin avdøde datter, fru Cecilie Astrup. Rentene av legatet skulle gå til friplasser for gutter som foreldrene hadde anbrakt på hjemmet og som ikke ønsket eller ville be fattigstyret om hjelp. En annen stor donator var fabrikkeier P. Th. Halvorsen som ble æresmedlem av stiftelsen, ved siden av Fearnley og frue, samt fhv. statsminister Gunnar Knudsen.

Gjennom Aftenposten skjedde det en egen innsamling til barnehjem i Nord-Norge, som fikk egen konto betegnet «*Nord-Norgefondet*».

Severus var en god markedsfører og benyttet enhver anledning til å be/tigge om penger. Årsberetningen med positiv omtale av stiftelsens barnehjem ble trykket og utgitt. Den inneholdt også navn på samtlige bidragsytere som hadde gitt kroner fem - eller mer. Han knyttet kontakt med fremtredende personer innenfor politikk, skole, kirke og presse og fikk bruke deres navn og anbefalinger ved opprop om pen-gestøtte.

Statsminister Gunnar Knudsen og statsråd Aavatsmark engasjerte seg i stiftelsens arbeid. Gunnar Knudsen betalte årlig et bidrag til Wøyen, som ble oversendt med en personlig hilsen til Severus og hans familie. I 1916 hadde departementet avslått en søknad om penger fra Severus. Han skrev da et personlig brev til statsminister Gunnar Knudsen som tok saken opp på regjeringskonferanse, og pengene kom.

Da pengestrømmen tørket inn på 20-tallet, ble det besluttet at Severus skulle ta en tur til USA for å samle inn penger blant de norske emigrantene i Midtvesten. I den anledning ble det laget en brosjyre om stiftelsen, der framtidsplanene er beskrevet som om de var nesten gjennomførte. Brosjyren inneholdt varme anbefalinger fra den amerikanske ambassadøren i Norge, samt sosialminister Oftedal.

I november 1922 reiste Severus med sin sekretær til Minnesota. Her kjøpte han en billig Ford og foretok en rundreise til flere stater hvor mange norske emigranter var bosatt. Ifølge Severus ble de godt mottatt i kirkesamfunnene, men også der var det dårlige tider. De fikk inn en del penger, men noe særlig overskudd ble det ikke etter at alle utgifter var dekket. Det ble nedsatt en komité som skulle arbeide for stiftelsens interesser blant norskamerikanere. Senator Knute Nelson var leder, men han døde etter kort tid, og ingen overtok oppgaven.

Den store utvidelsen og de store planene

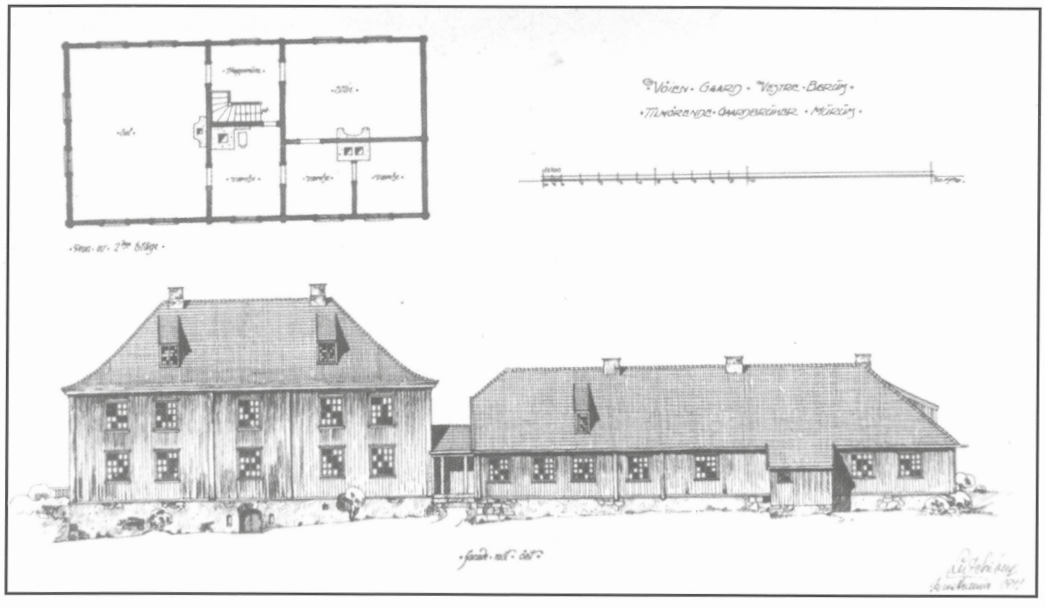
Dette var Severus' betegnelse på det som skjedde i årene 1917-1921. Bygget i Kirkeveien ble ikke realisert. Det skyldtes verdenskrigen med påfølgende dyrtid, og da midlene var begrenset, våget de ikke å gå i gang med en omfattende nybygging. Samtidig begynte det å bli matmangel, og det økte interessen for å få et gårdsbruk. Dette var i tråd med Franckes ideologi og med Severus selv, som i alle år hadde en sterk tro på landlivets oppdragende betydning.

Dæhli gård i Bærum ble kjøpt i 1916, samtidig som en fikk forpaktningskontrakt på den nærliggende gården, på tre år. Men en rakk ikke å flytte til Dæhli før det dukket opp en bedre mulighet på Wøyen.

Hauger gård i Lørenskog ble innkjøpt i 1917 og innredet som pikehjem for ti barn og ti større piker som skulle opplæres i husstell og landsens arbeid. Hjemmet var delt i to avdelinger, med en «mor» og en hjelperske i hver. Dessuten var det gårdsbestyrer og to gårdsarbeidere som bodde på gården med sin familie. Hjemmet ble oppkalt etter dr. Barnardo. Men institusjonen fikk en kort levetid, da gården ble solgt allerede i 1920.

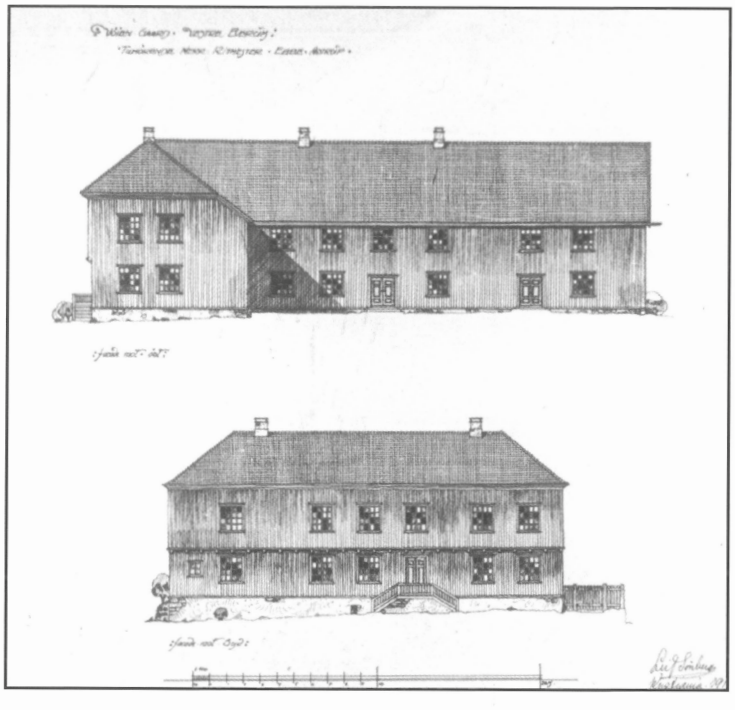
Østre Wøyen gård i Bærum var til salgs, og den ble kjøpt i 1917, og i 1918 fikk Severus også kjøpt *Vestre Wøyen gård.*

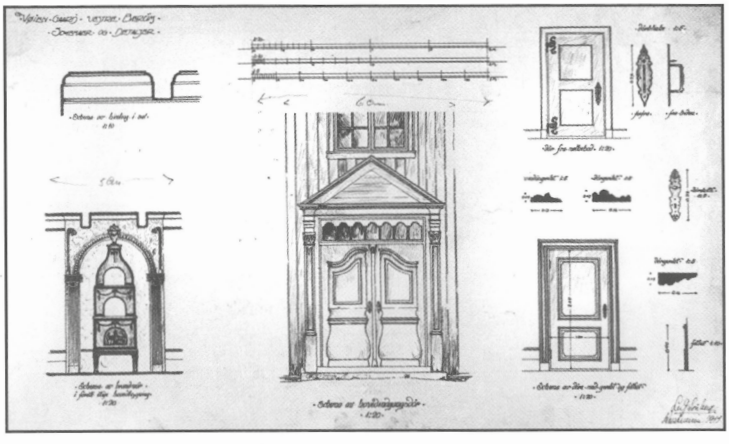
Wøyen gård hadde vært den største gården i Bærum. I middelalderen skiftet gården eiere flere ganger, inntil familien Krefting, som hadde tilknytning til Bærums Verk, overtok den i 1674. Gården ble i familiens eie i 100 år, og husene ble preget av solid økonomi og eiernes sosiale posisjon. I 1775 ble gården solgt igjen, og denne gang var det til to brødre som var jevne, solide bønder. De delte gården mellom seg i Vestre og Østre Wøyen gård. Østre Wøyen hadde flere eiere inntil Severus kjøpte den i 1917.

Wøyen gård. Plantegning av fasaden mot øst og std. Tilhører ritmester Ebbe Astrup (1911).

Wøyen gård. Plantegning av fasaden mot øst. Tilhører gårdbruker Hurum (1911).

Detaljtegning av inngangsdør, plassering av ovn og innvendige dører.

Vestre Wøyen gård forble i slektens eie til den ble kjøpt av Ebbe Astrup, som solgte den til Severus i 1918. Med dette fikk barnehjemmet en samlet bygningsmasse med flere store bygninger rundt et tun og tilstrekkelig med rom for utvidelse, som til sammen kom til å utgjøre Barnehjemmene August Hermann Francke og dr. Barnardo på Wøyen.

I et opprop i 1918, om mer penger til Wøyen, skriver Severus: «*Ved denne utvidelsen har hjemmene ikke alene anledning til efterhaanden at ta imot barn i et antal av hundreder, idet det også er en betydelig bebyggelse paa eiendommene, men de kan tillike gi dem en udmerket opdragelse med særlig sikte paa at knyte barn, ikke minst fra de store byers bakgater, til landlivet og arbeide med jorden. Dette er i og for seg naturligst for barn og gir disse i forskjellige aldre sysselsættelse som vil virke forædlende og bestemmende for deres fremtidige liv.*»

Severus hadde også registrert behovet for et pikehjem samt et barnehjem for den nordenfjeldske landsdel, som ble realisert omtrent samtidig.

Sundnes gård i Nord-Trøndelag ble innkjøpt i 1921 og etablert som barnehjem for det Nordenfjeldske. Det skulle være en del av den landsomfattende planen for barnehjem som han hadde utarbeidet. Men der slet de i alle år med vanskelig økonomi, og barnehjemmet ble til slutt nedlagt i 1932.

Eiendommene i Kirkeveien ble i noen år et hjem for tjue større gutter som skulle ha «byutdannelse». Samtidig var det kontor for Severus og hans administrasjon på to til fire personer, samt bolig for Severus og noen funksjonærer. Men in-

Wøyen gård. Familien Hansson på tunet ved Vinkelgården, 1902.

ternatet ble nedlagt i 1921, da en trengte penger til Wøyen og Sundnes.

I 1921 ble det inngått en helt spesiell avtale med Staten. Forsvarsdepartementet trengte en kaserne for Garden. Departementet ønsket å overta bygget i Kirkeveien, men de hadde heller ikke penger. Severus, som trengte penger til drift av Wøyen, foreslo at overdragelsen av eiendommen i Kirkeveien kunne skje mot at stiftelsen fikk et rente- og avdragsfritt lån i Statens Pensjonskasse på kroner 200.000,- som staten garanterte for. Dette var en svært utradisjonell måte å handle på for staten, og departementssjefen nølte lenge, men sa ja til slutt.

Severus klarte med dette å redde Wøyen, som hadde fått økonomiske vansker, og soldatene fikk et sted å bo. Samtidig fikk Severus med familie en livstidskontrakt på en leilighet i Jac. Aalls gate, som stiftelsen kjøpte. Severus flyttet ut av Kirkeveien og etablerte sitt kontor i Raadhusgaten.

Wøyen blir hovedsete

PLANEN VAR å ta imot 80–100 gutter, som skulle læres opp i gårdsbruk, i tråd med Franckes filosofi. Skogen var fraskilt eiendommen, men det var store områder med dyrket mark og havnegang for buskapen. Dette skulle skaffe institusjonen mat og gi opplæringsmuligheter, og gårdsbruket ble en viktig del av barnehjemmets daglige liv.

Innflyttingen på Wøyen startet sommeren i 1917 med 40 gutter fra Kirkeveien og deres to «mødre»; frøken Knutsen og frøken Rustad. Da en hadde fått gjort de mest nødvendige reparasjoner og oppussing av bygningene, kom resten av guttene i løpet av året, og Severus inviterte venner og naboer til fest.

Innvielsesfest med kongelig hilsen - Sankthansaften 1918

Mange av nabogårdene hadde stilt med hest og vogn for å frakte de mange gjestene fra Sandvika stasjon i øsende regnvær. Men da det hadde vært en lang tørkeperiode, ble dette tatt som et godt tegn.

Statsminister Gunnar Knudsen som skulle vært hovedtaler på festen, fikk forfall, men det kom telegram fra Kongen, noe som vakte stor begeistring. Også Morgenbladet var begeistret og skriver følgende:

«Det var også det store tilfredse smil som preget innvielsesfesten under bjelketakene i de gamle stuene på Wøyen i gaar. Litt trangt ble det jo, men det gikk bra allikevel. For det var jo meget å glede seg over med tanken paa all den ungdom som skal bli utdannet til landmænd. Naar de er ferdige med skolen faar de fast lønn, og disse penger skal anvendes til guttenes teoretiske utdannelse paa et senere tidspunkt. I vintermaanedene skal guttene lære et haandverk. Det vil bli satt i gang snekker-, smed-, skomaker- og skredderverksteder. Guttene skal være i hjemmet til de kan klare seg selv.»

Til høyre:
Faksimile av Morgenbladet, mandag aften 24, juni 1918. Som en kan se fikk åpningen av Wøyenguttehjem en bred omtale.

No. 313 mandag aften 24. juni 1918. 5

Joh. Wesmann Søassurance Kristiania.

Stor jernbanulykke i Amerika.

95 mennesker dræpt.

Chicago, 23de juni. — Ved et togsammenstød paa Hammond, Indiana, erklæ mennesker dræpt og 235 saaret.

Der forekommer hvert aar et meget stort antal jernbaneulykker i Amerika. I 1916 blev saaledes 3261 mennesker dræpt og 180,575 saaret ved jernbaneulykker, og jernbanemedarbejderne beraadte en samlet ansættelsestid paa ikke mindre end 10.019,100

Damer & Herrer

Barnehjemmene paa Vøyen

En vaar, men glædelig indvielsesfest.

Til de mange interesserte i byen og i Bærum hadde styret for barnehjemmene Aug. Herm. Francke og dr. Barnardo sendt indbydelse til at overvære Vøyen hovedgaards indvielse igaar eftermiddag. Det er nu snart et aar siden de to første «familier», — 40 gutter ialt: — drog ind paa Vøien med sine to udmerkede «mødre» frøken Knudsen og frøken Rustad.

Der var meget og mangt som skulde forandres og forbedres ved disse gamle huse. For de egentlig skulde tages i bruk som barnehjem, men pastor Egede Nissen Severus syntes ikke man kunde vente til alting blev som det skulde være. Han kjendte nemlig saa altfor mange smaagutter, som trængte til et godt hjem, og saa lukket han likesaa godt op de gamle døre og lot gutterne slippe ind, og deri gjorde han sikkert ret. Men først nu er man kommet saa langt med arbeidet derute, at man vilde la barnehjemmenes venner og velyndere faa lov til i samlet flok at glæde sig over resultaterne.

Mange av nabogaardene hadde velvillig stillet kjøretøier til forføining, forat byggesterne kunde faa kjøre den halve mils vei fra Sandviken station. Et langt vogntog var det, som satte i bevægelse netop som regnet begyndte at fosse ned i saa rikelige strømme som det ikke har gjort paa flere maaneder. Vistnok fik mangen lys sommerhat en slem medfart, men der hertes ingen utidige beklagelser — tvertimot — de fleste av byfolkene kikket fornøiet frem under de dryppende paraplyer og indbildte sig at kunne se, hvorledes træerne vandsprøit. Blandt byggende folk, som gaaende og kjørende satte kursen op mot den gamle herregaard, kunde man vel sagtens opdage et noget betænkelig ansigt hist og her, men bekymringerne skrev sig udelukkende fra tanken paa den havefest, som nu gik i vasken. Men naar landmanden lettet hodet, kjendte han regndraaperne trille nedover ansigtet, og alle betænkeligheter løste sig op i et eneste stort smil.

For det var jo skjæbne, som vendte sig til det bedste i denne time!

Det var ogsaa dette store tilfredhetens smil, som præget indbyggerne og i Bærum hadde styret vielsesfesten under bjelketakene for barnehjemmene Aug. Herm. i de gamle stuer paa Vøien igaar. Francke og dr. Barnardo sendt Litt trangt blev det jo, og det indbydelse til at overvære Vøyen var ikke greit at faa lempet de hovedgaards indvielse igaar ef- mange gjester og alle gutterne termiddag. Det er nu snart et paa plads, men det gik bra allaar siden de to første «familier», kevel. For der var jo meget at — 40 gutter ialt: — drog ind paa glæde sig over ved tanken paa Vøien med sine to udmerkede al den ungdom, som her kal bli «mødre» frøken Knudsen og frø- utdannet som landmænd. Naar kn Rustad. de er færdige med skolen, faar de

Der var meget og mangt som fast løn, og disse penge skal anskulde forandres og forbedres vendes til gutternes teoretiske ved disse gamle huse. For de utdannelse paa et senere tidsegentlig skulde tages i bruk som punkt. I vintermaanederne skal barnehjem, men pastor Egede gutterne lære et haandverk. Der Nissen Severus syntes ikke vil bli sat igang snækker-, smed-, man kunde vente til alting blev skomaker- og skrædderverksteder. som det skulde være. Han kjend- Gutterne skal være i hjemte nemlig saa altfor mange smaa- mer til de kan klare sig selv. gutter, som trængte til et godt Pastor Egede-Nissen Severus hjem, og saa lukket han likesaa hilste velkommen og ønsket at godt op de gamle døre og lot gut- barnehjemmene paa Vøien maatte terne slippe ind, og deri gjorde vedbli at være det, som ligger i han sikkert ret. Men først nu er gaardens gamle navn Vaadaman kommet saa langt med ar- vin, «en græsgang ved et vadebeidet derute, at man vilde la bar- sted», vedbli at være et sted, nehjemmenes venner og velyn- hvor barnesjælen kan utfolde sig dere faa lov til i samlet flok at under gode og sunde vilkaar. Han glæde sig over resultaterne. haabet, at Østre og Vestre Vøien

Mange av nabogaardene had- aldrig maa bli skilt mere, men de velvillig stillet kjøretøier til være et hjem til odel og eie for forføining, forat byggesterne disse forældreløse gutter. Endnu kunde faa kjøre den halve mils skylder man 200,000 kroner paa vei fra Sandviken station. Et eiendommen, men han haadde den langt vogntog var det, som satte faste tro, at alle gode magter i bevægelse netop som regnet vilde hjælpe ham videre begyndte at fosse ned i saa rike- fremover. lige strømme som det ikke har gjort paa flere maaneder. Vist- Pastor Gustav Barman gav nok fik mangen lys sommerhat en oversigt over hjemmenes hien slem medfart, men der hertes storie. Vøien gaard er en prægtig ingen utidige beklagelser — tvri- eiendom paa 1100 maal som komimot — de fleste av byfolkene stet 285,000 kroner. Besætningkikket fornøiet frem under de en — 54 kjør og 15 hester — madryppende paraplyer og indbildte skiner, motorplog og redskaper sig at kunne se, hvorledes træ- kostet 50,000. Man har ogsaa forbusker rettet sig op under det pagtet naboeiendommen Vang tunge vandsprøit. Blandt byg- som er paa 300 maal. Til restaugrende folk, som gaaende og kjør- rering av Vøien er brukt ca. ende satte kursen op mot den 20,000 kroner. I den ene hovedgamle herregaard, kunde man vel bygning er plads til 20 gutsagtens opdage et noget betænke- lier, i den anden til tre. Hjemlig ansigt hist og her, men be- mene eier desuten gaarden Hauer kymringerne skrev sig udelukkende fra tanken paa den have- paa Lørenskog, hvor der er aapfest, som nu gik i vasken. Men net et hjem for smaapiker. naar landmanden løftet hodet, Efterat gjesterne hadde beset kjendte han regndraaperne trille alle gaardens herligheter fortsatnedover ansigtet, og alle betæn- tes samværet utovet kvelden i keligheter løste sig op i et ene- hyggelig stemning.

ste stort smil. Kongen hadde sendt tele-

For det var jo gram med sin hilsen og sine gode skjæbne, som vendte sig til det ønsker i anledning av indvielsen. bedste i denne time! Statsminister Knudsen, som skulde holde indvielsestalen, var blit forhindret, men sendte en telegrafisk hilsen til festen.

Realbanken

A/s Re

Kristiania.
Kirkegt. 23.
Telefoner: 25834. 6903.
Tlgr.adr.
Revisionsfon

til trikken i Piles
Teatergaten til Brog
linje i tilslutning ti
borgreguleringen. My
slaaes oparbeidet. I Sø
gate føres en sporv
nem en nyregulert
Østbanen. Dette er
direktør Barths vigti
Der er adskillig flere
detaljer som pladsen
os at behandle her.
Juryen uttaler at
direktør Barths fors
andre projekter.
den ved utdelingen
mien forbehold om
skal optattes derhen

Hans Falck.

Skib

Skibs

26 selskaper blev
med forhøiet kurs, 17
blev uforandret, 14 n
ny km til. Der fore
liten omsætning, sæ
vækkende var om
Bech, hvor et enkelt
te henimot 500 aktier
først 330, sank saa
viste derefter igjen
bedelighet og gik op
denfjeldske var ogs
for livlig omsætning,
417½ til 421. Garo
sat til 680; kjøperno
fredag 685. Ialt fo
ning i 31 papirer.

Kursnoteringsutvalg

Borgenske o 368—3
367. Den norske Afrik
lieline o 1070, 1067.5, k
Den norske Amerikalinje
k 472.5, s 475, Nordenfj
421, k 420, s 421.5,
Gulflinjen o 845, k 825,
sunds o 230, k 230, A
s 260. Asmus s 200,
s 290. Avenir k 237.5,
Rederi o 330, 310, 316
315. Bjenness & Søn

Overlærer Schive var født her i byen. Han blev student i 1857 og filologisk kandidat i 1867. Han var først en tid lærer ved en herværende privatskole og ansattes derefter ved Stavangers Latinskole. En kort tid var han ogsaa knyttet til Hamars kommunale middelskole, men kom saa til Christiania Katedralskole, hvor han senere virket, først som klasselærer, senere som adjunkt og overlærer.

Siden 1910 var han ridder av St. Olavs orden for embedsfortjeneste.

Overs

Skibsr

Kjøbenhavns Børs

Kjøbenhavns Fondsbørs

En barnehjemsplan for hele landet

I årsberetningen for 1920 beskriver Severus innvielsesfesten på Wøyen, og her står det blant annet følgende: «*Men det ble paa den dag ogsaa kastet et blikk fremover, og den plan som da ble lagt frem, gikk ut paa at det burde bli et hjem som Wøyen i hvert eneste bispedømme i landet, og at vi ogsaa saa snart som mulig maatte ta arbeidet op blandt pikene. Hadde hjemmet hittil opdraget 500 barn, saa burde maalet nu være efterhånden at faa saa mange hjem at de samtidig kunde motta 500 barn.*»

Severus' forslag om en landsplan for barnehjem må ha falt i god jord i Sosialdepartementet, siden byrådssjef Welhaven tilbød seg å utarbeide forslag til lover for stiftelsen. Welhaven var en interessert og hjelpsom mann for Wøyen, men var også noe oppgitt over Severus' store planer og manglende økonomiske kontroll. Hans motiv for å skrive lovforslaget, kunne også ha vært å få et sterkt styre som kunne kontrollere Severus og ikke omvendt.

Lov for Stiftelsen «Barnehjemmene August Hermann Francke og dr. Barnardo» ble approbert av Det kgl. Departement for Sociale saker i begynnelsen av 1920-årene.

Formålet var å ta imot foreldreløse og vergeløse barn som var fem til ti år ved opptak. Utdannelsen skulle skje ved å delta i gårdsdriften som omfattet jordbruk, gartneri, og husdyrhold for guttene, og for pikene - husarbeid.

- Hver avdeling, som fulgte bispedømmenes grenser, skulle ha et styre bestående av stiftelsens administrerende direktør (Severus), en representant valgt av departementet samt seks andre medlemmer som skulle oppnevnes av stiftsdireksjonen i bispedømmet. Noen av styremedlemmene skulle være fra lokalmiljøet og ha kunnskaper om gårdsdrift. Videre skulle det være minimum én kvinne samt representanter fra politiske og faglige miljøer.
- Avdelingsstyret skulle ha ansvar for den daglige driften og fullmakt til å avgjøre økonomiske og administrative vedtak. Da det lokale innslaget var i flertall, innebar dette en innskrenkning av Severus' makt i forhold til tidligere, da han hadde vært nokså enerådende.
- Stiftelsens øverste organ var landsrådet som skulle ha sitt sete i Kristiania. Det skulle bestå av administrerende direktør (Severus) som formann, en representant oppnevnt av departementet og formennene i de enkelte avdelinger. På sekretariatet som han etablerte i Raadhusgaten, ble

Elever utenfor en av de fire bygningene på guttehjemmet. 1925.

det ansatt tre personer som skulle administrere de nye barnehjemmene.

Severus la stor vekt på å få betydningsfulle personer som styremedlemmer, og reklamerte med deres navn i innsamlingsøyemed. I 1922 var statsråd Aavatsmark statens representant og nestformann i rådet, i tillegg var en stortingsrepresentant og to fylkesmenn medlemmer. Fhv. statsminister Gunnar Knudsen og Fearnley og frue var ærespresidenter.

Wøyen fikk eget styre, som hadde følgende medlemmer i den første perioden.

1. Stortingsmann O. Bryn - gårdbruker i Bærum, formann
2. Overlærer Joh. Th. Hamre, nestformann
3. Biskop Johan Lunde, statens representant
4. Ingeniør Th. Svan
5. Fabrikkeier P. Th. Halvorsen
6. Skoleinspektør, senere stortingsrepresentant Sven Svensen, Drammen
7. Pastor K.O. Kornelius
8. Fru Anna Lindahl.

Senere ble det noen utskiftninger. Men det var bare én eller to kvinner med.

Severus forsto også å mele sin egen kake. Som formann både for landsrådet og for avdelingsstyrene, fikk han mye makt, og da han også ble utnevnt som administrerende direktør for stiftelsen i en uoppsigelig stilling, ble han ganske enerådende. Det hjalp ikke stort, etter hvert var det ikke noe igjen å råde over. Det er vanskelig å få et klart inntrykk av de økonomiske disposisjonene til Severus. Hans beretninger fra denne tiden varierer svært. Det kan være at han ønsket å beskrive situasjonen bedre enn den var, av hensyn til alle kreditorer.

I årsberetningen for 1920 gir Severus uttrykk for at de nevnte eiendomssalgene skyldtes ønske om å samle all virksomhet rundt Wøyen gård: «*Og nu ved nyttår sitter hjemmene med denne eiendom, som er på omkring 1000 maal, med større og mindre bygninger og med plass for 115 gutter, saa at si gjældfri. Der gjenstaar da nemlig av virkelig gjeld kun et hypotekbanklån paa 10 000 kroner. Denne situasjon og at stiftelsen var 25 år, ble markert med en fest.*»

Severus kjempet for at staten skulle gi tilskott til barnehjem og påpekte dette ved alle anledninger. Ved å få noen mektige menn med i stiftelsens landsråd og styrer, klarte han å få Socialdepartementet engasjert og et motvillig Storting til å bevilge noen statlige midler.

I 1920 bevilget Stortinget, etter lange diskusjoner, det første tilskuddet til stiftelsen. Det var et gjennombrudd. Men i departementets brev sies det at «bevilgningen» således ikke må betraktes som uttrykk for at det offentlige også i fremtiden vil støtte virksomheten.

Videre sies det at en forutsetning for senere statlige bidrag, var at det ble fremlagt et budsjett som var i balanse. Skulle det være nødvendig å ta opp mer lån på eiendommen for å oppnå dette, kunne Stiftelsen ikke regne med at staten ville vike sin prioritet til fordel for lånet. Fikk en ikke balanse i budsjettet, ville det ikke bli tale om at staten skulle overta virksomheten. Statsbidragene medførte også at staten ble mer kontrollerende overfor Severus' disposisjoner.

Slutt på de gode tider - Styret aksjonerer

BISPEDØMMERÅDET oppnevnte høsten 1925 dette styret for Wøyen:

Formann:
Overlege (senere medisinalråd) N. Heitmann
Høyesterettsadvokat *H. Th. Meinich*
Grosserer *Tollef Bredal*
Fabrikkeier *P. Th. Halvorsen*
Stortingsmann *Sven Svensen*
Gårdbruker *Asta Hansen*
Gårdbruker *Jens Winsnes*.

Det nyoppnevnte styret sto ovenfor mange oppgaver, men det vanskeligste var økonomien. Driftstilskuddet fra staten ble mindre for hvert år, og det var vanskelig å samle inn penger. I likhet med mange andre hadde styret redusert lønningene til de ansatte eller sagt opp noen, samtidig var institusjonen under sterkt press fra kommunale fattigstyrer og foreldre om at pensjonsprisen for barna måtte reduseres. Men det største problemet var at Wøyen hadde samlet seg opp en løsgjeld på ca. kroner 50 000.-, og kjøpmennene nektet å levere dem flere varer før løsgjelden var betalt.

Disse spørsmålene hadde vært et tilbakevendende problem de siste årene. Departementets budsjettforslag var som vanlig for lite. Der sto det at Wøyen var i ferd med å få kontroll på den økonomiske situasjonen, noe som provoserte styret. Styret hadde flere ganger drøftet at de skulle be om å bli entlediget fra sine verv dersom de ikke fikk et større tilskudd, så de kunne bli kvitt løsgjelden, og høsten 1929 skjedde det.

Styret skrev et langt brev til Stortingets Sosialkomité, der det imøtegår departementets opplysninger om at forholdene på Wøyen var i ferd med å bedres og avslutter brevet med følgende:

Innholdsfortegnelse

«Styret nærer stor interesse for barnehjemmet Wøyen. Men naar man til stadighet skal kjempe med økonomiske vanskelighter, gaar man til slutt træt.

Styret er selvsagt fuldt opmerksom paa at det er en alvorlig sak naar styret eventuelt vil stille sine pladser til disposition. Men styret vaager som før fremholdt – ikke at ta ansvaret for at fortsette som hittil og maa derfor fastholde sin beslutning om at stille sine plasser til disposition såfremt hjemmet ikke erholder et større statsbidrag.

I haab om at der kan opnaaes andre besparelser paa lønningskontoen og for øvrig hvorved budsjettet kan balanseres er styret for den kommende termin villig til at gjøre et forsøk med et statsbidrag på kr. 10 000, – titusen kroner. Men det er også det absolutte minimum av hva hjemmet trenger. Erholdes ikke dette absolutte minimumsbeløp, ser altsaa styret sig nødt til straks at stille sine plasser til disposition.»

Brevet vakte oppsikt, siden det var kjente personer som var medlemmer av styret. Den som reagerte raskt, var biskop Lunde. Han hadde ansvar for å oppnevne styret og regnet med at det ville være mulig å finne nye og villige styremedlemmer. Biskop Lunde skrev et oppfordrende brev til regjeringen, og styret fikk sitt bidrag. Sinnene falt etter hvert til ro, penger til løsgjelden ble bevilget, og Joachim Hermanrud overtok som styrer.

Skifte av styrer på Wøyen

De dårlige økonomiske tidene ble stadig verre. Givergleden minket, og i 1920-årene ble opprettholdelse av den daglige driften det store problemet. De innkomne midlene gikk etter hvert til å dekke noe av underskuddet ved Sundnes og Wøyen.

Stiftelsen «Barnehjemmene August Hermann Francke og dr. Barnardo» fikk aldri flere enn disse to barnehjemmene.

Etter pålegg fra departementet måtte Severus i 1924 gi fra seg kontorene i Raadhusgaten og flytte til Wøyen. Der skulle han være styrer og ha ansvaret for den daglige driften og samtidig fortsette som direktør for stiftelsen. Dette ble ikke vellykket, og de økonomiske problemene økte. Hjemmet hadde pådratt seg mye løsgjeld hos forskjellige handelsmenn som til slutt nektet å levere varer.

Severus tok selv initiativ til at han skulle starte en ny, omfattende innsamling, og styret som nok ønsket ham bort fra Wøyen, fattet i november 1925 følgende vedtak: «. . .*at styret under hjemmets nåværende økonomiske situasjon, fant det uomgjengelig nødvendig, at der ved hjelp av direktøren blev igangsatt en planmessig innsamling av midler til hjemmets drift, og dette arbeide ikke effektivt vil kunne utføres naar direktøren samtidig fungerte som hjemmets bestyrer, blev permisjonsandragende enstemmig innvilget.*»

Videre ble det besluttet at hans lønn skulle taes av de midlene han fikk samlet inn, slik at han hver måned kunne holde tilbake 1/12 av lønnen på kroner 5000,-.

Severus fikk 2 års permisjon fra 1. januar 1926, og denne gangen gikk turen til Nordland og Troms. Men der var tidene enda dårligere, og det kom ikke inn noen midler. Etter en tid opprettet Severus barnehjemmet «Lykketreff» på Sortland i Vesterålen for midler fra Nord-Norgefondet, fra Aftenpostens innsamling i 1917.

Persona non grata

Det er vanskelig å vurdere om Severus ble presset til å forlate Wøyen, eller om han virkelig ønsket å ta opp igjen sin gamle innsamlerrolle. Men i sine brev ga han uttrykk for at han var glad for å være tilbake på hjemlige trakter, og at han trivdes.

Landsrådet for stiftelsen som Wøyen og Sundnes barnehjem hørte inn under, ble ikke formelt oppløst, selv om det hadde sluttet å fungere. Dermed hadde Severus beholdt sin posisjon som formann. I 1928 oppsto det en vanskelig situasjon på Sundnes, fordi Severus på eget initiativ dukket opp i egenskap av å være styreformann. Styret på barnehjemmet reagerte og informerte Wøyens styre.

Da de var redde for at noe lignende kunne skje på Wøyen, ble saken behandlet i styremøte som vedtok å sende følgende brev til Severus:

> «*Alle er av den mening at det er helt utelukket at De kan fortsette som medlem av styret og overhodet ha noen som helst befatning med Wøyen Guttehjem. En opfatning som departementet også deler … Dersom forholdet til Wøyen Guttehjem skal kunne løses for hjemmet og for Dem på den best mulige måte, skal man anmode Dem om å frasi Dem vervet som medlem av styret.*»

Brevet ble avsluttet med å si at dersom han ikke etterkom anmodningen, ville en bli nødt til å tvinge fram hans avskjed på en annen måte. Severus etterkom anmodningen og ba Bispedømmerådet om å bli fritatt, noe Bispedømmerådet godtok.

Severus' tid på Wøyen var over, men hans senere handlinger kan tyde på at han følte seg urettferdig behandlet da han måtte forlate Wøyen som var hans livsverk.

Styrer Joachim Hermanrud - 1918-1954

STILLINGEN SOM styrer ble utlyst. Da det ikke var gode nok søkere, ble gårdsbestyrer Hermanrud ansatt som styrer. Med ham som styrer, trengte ikke institusjonen en gårdsbestyrer med familie som skulle ha eget hus og god lønn, men kunne nøye seg med en utgift til gårdsgutt som var billigere i drift.

Hermanrud var født i 1893 og var 36 år da han ble styrer, i tillegg til at han også hadde hovedansvaret for gårdsdriften. Han hadde vært med fra starten og var godt kjent med guttene og med de øvrige ansatte. Han var landbrukskandidat og dyktig i sitt fag. Stortingsmann Bryn, som var styreleder den første perioden, uttalte at under Hermanruds ledelse hadde driften av eiendommen stadig gått framover og var nå blant de beste i bygda.

Men Hermanrud var også en noe omstridt person. Han kunne være streng og hissig i sin oppdragelse av guttene, men han formidlet samtidig mye omsorg og interesse for deres utvikling. Hans mål for oppdragelsen av guttene var at de skulle lære seg «folkeskikk» og gjøre sin plikt. Han oppmuntret guttene til å delta i idrett og andre aktiviteter i lokalmiljøet. Guttene fikk en stor grad av frihet til å bevege seg utenfor institusjonen, så lenge de overholdt tidene og gjorde sine plikter. Han hadde i realiteten fungert som daglig leder i mange år, da Severus var mye fraværende. For beboerne på Wøyen og de ansatte ble det ikke noen endringer i dagliglivets rutiner.

Kan en tro på dette?

Sommeren 1929 dukket det opp historier om mishandling av guttene på Wøyen. Middagsavisen hadde trykket en artikkel under tittelen «SLAVEDRIVEREN PÅ WØYEN». Den ble ikke distribuert, da redaktøren ikke ønsket å skade Wøyen,

ble det opplyst fra redaksjonen, men det kan nok også være at de tvilte på om opplysningene var riktige.

Saken ble imidlertid kjent, og en person med navn Haug meldte saken til Sosialdepartementet, som anmodet ham om å skrive en rapport. Den inneholdt en rekke beskyldninger mot Hermanrud om at han hadde pisket guttene dersom de ikke var raske nok i arbeidet; en gang ble 13 smågutter lagt over en stokk og pisket med spanskrør, fordi de hadde tatt seg et bad under lukingen. En 14 års gammel gutt ble pisket til huden var avslitt inntil kjøttet, men likevel måtte han opp neste morgen for å gå i fjøset. To gutter var blitt tjoret til en stokk på jordet. Den ene historien var verre enn den andre.

Videre var det klage fra en tidligere gutt om at han ble kastet ut av Wøyen da han begynte i arbeid i byen. Den siste saken sendte departementet til styret for Wøyen Guttehjem, som godtok Hermanruds forklaring om at ingen kunne fortsette å bo på Wøyen etter en var 18 år. Men ulike historier fortsatte å komme fra tidligere Wøyengutter, med klage på Hermanrud, og litt senere også på at styret drakk på styremøtene.

Saken ble også kjent i kommunene som begynte å stille spørsmål om forholdene på Wøyen. Til slutt kom sannheten fram. Noen av de guttene som hadde fortalt historiene, angret og røpet at det var Severus som hadde fått dem til å bidra med falske opplysninger mot betaling.

Departementet gikk grundig inn i saken og skrev en omfattende rapport samt brev av 19. januar 1933 som ble sendt til alle berørte parter hvor det står: «*Departementet efter anstillede undersøkelser finner at de fremkomne beskyldninger mot hjemmets styre og hjemmets bestyrer, herr Hermanrud er grunnløse og at det ikke er grunnlag for videre granskning i saken med rettens medvirkning.*»

Da det et par år senere dukket opp nye beskyldninger mot Hermanrud, om mishandling og avstraffelser av guttene, vakte det ingen oppsikt. Det var ikke lenger godt avisstoff, og avisen ønsket ikke å gjenta tidligere tabber. Severus ble nektet å vise seg på Wøyen. Hermanrud fortsatte som styrer på Wøyen de neste 20 år. I gode og dårlige tider, i krig og fred. Han vil bli nærmere beskrevet av Yngve Haagensen senere i denne boken.

Joachim Hermanrud, styrer av Wøyen guttehjem 1918-1954.

En overraskende gave

I 1931 GA KNUT HAMSUN gjennom Gyldendal forlag et gavebrev på kroner 25 000,- til Wøyen og det samme til Sundnes barnehjem i Trøndelag. Direktør Grieg forteller i sin bok om forlagets historie, at han tok kontakt med byråsjef Welhaven i Sosialdepartementet, som hadde anbefalt at Wøyen og Sundnes burde få pengene.

I sitt brev til Gyldendals direktør skriver Hamsun: «*Da nu Gyldendal forlag har satt meg i stand til at realisere min gamle hovmodige Drøm at bli svært til Kar og Mæcen, saa vil jeg gi 15 Tusen Kroner til Forfatterforeningen, 25 Tusen til bildende Kunstnere og 50 tusen til to trængende barnehjem. Det er desværre ikke noen Million jeg har at gi bort, så jeg kræver at faa være i Fred for Takksigelser og Tøv. Og jeg kræver at mitt Krav respekteres.*»

Hamsuns gavebrev kom som en stor, gledelig overraskelse for alle, og i tillegg begynte tidene å bli litt bedre. På Wøyen begynte en ny tid med ny leder.

Livet på Wøyen Guttehjem

I 1932, da Severus var ute av bildet, tok departementet initiativet til å oppløse Stiftelsen «Barnehjemmene August Hermann Francke og dr. Barnardo», og opprette Stiftelsen Wøyen Guttehjem.

Det er flere som har beskrevet livet på Wøyen. Én er Harry Lagert som har skrevet om sine erindringer fra Wøyen hvor han bodde i årene 1926–29 fra han var 10 år. Han gir en livlig beskrivelse av livet på Wøyen og forholdet mellom guttene.

> «*Det var tre ting vi gutta på Wøyen delte dagen opp i. Skole, arbeid og fritid. Den første jobben min var å vaske trappa. Jeg ble utstyrt med bøtte, kost, klut og grønnsåpe. Etter kontrollen måtte jeg gjøre jobben om igjen. Også seksseteren på utedoen*

måtte rengjøres en gang i blant og vi måtte ta et tak med oppvasken. Men mest engasjert var vi i luking og annet gårdsarbeid uten å bli 'kjørt'.

Guttene på avdeling fire holdt til i den såkalte vinkelgården. I sovesalen lå vi i jernsenger med halmmadrass. Spisesalen var utstyrt i Hurumgården med langbord og krakker. I oppholdsrommet hadde vi hver vår reol for skolebøker og andre private ting. Foruten å gjøre lekser kunne vi spille kort, dam, mølle og sjakk. Jeg gjorde mine første rokader her. Forskjellige kortstokker lå i hyllene. - - - Innsatsen kunne være knapper av forskjellig verdi. Tøyknapper var minst verdifulle. Skilpaddeknapper lå høyt opp men aller gjevest var uniformsknapper.

Allerede dagen etter ankomsten til Wøyen måtte jeg vise styrken min ved idrettsplassen. Guttegjengen som stimlet sammen, hadde valgt ut Persa til min motstander. Det endte med at jeg lå øverst i basketaket. Både Persa og jeg var glad det var over og vi ble gode venner.»

Dette var visst innvielsesritualet alle nye måtte igjennom på den tiden.

Lagert peker på samholdet mellom guttene som det mest positive ved Wøyen og legger til *«Wøyen lærte meg å sette egne mål og den lærte meg 'folkeskikk'.»*

Slik hadde vi det på Wøyen Guttehjem

Av Inger Walløe

Noen tidligere Wøyengutter tok i 1997 initiativ til et Wøyentreff, som samlet 60-70 tidligere beboere, samt pårørende og ansatte. Invitasjonen ble spredt ved direkte kontakt, radio og aviser.

Under treffet ble ønsket om å få mer kunnskap om guttenes egne opplevelser presentert av Wøyenstiftelsens leder Gerd Hagen. De som var interessert i å dele sine erfaringer, ble bedt om å ta kontakt under møtet, og 25 av de frammøtte sa seg interessert.

De ble senere kontaktet og intervjuet av cand.polit. Inger Walløe. Deres historier er retrospektive ved at tidligere opplevelser sees i lys av senere erfaringer og nåværende situasjon. De som ble intervjuet, har levd et langt liv etter oppholdet på Wøyen og var mellom 90 og 55 år gamle. De var taleføre, nyanserte og reflekterte. For de fleste har Wøyentiden vært en grunnpilar for deres videre livsløp.

Wøyen – en liten landsby

Rammen rundt virksomheten var stort sett den samme i alle år før krigen. Wøyen hadde om lag 80 til 100 gutter boende, fordelt på fire avdelinger med 20-25 gutter. Etter krigen gikk antallet ned. Hver avdeling hadde en leder, kalt «mor», og et par assistenter, kalt «tanter». Disse tok seg av guttene i det daglige liv.

Personalet levde på stedet hele tiden. Guttehjemmet var deres tilværelse. «Mor» var godt voksne kvinner, som tilbrakte mange år der, mens «tantene» var unge jenter som stadig skiftet. Avdelingene disponerte hver sin etasje i to ulike bygg. Guttene sov i saler med ti til tolv senger, «mor» og «tantene» hadde sine rom innenfor sovesalene. Hovedbygningen inneholdt fellesrom med spisesal og oppholdsrom

Wøyen guttehjem, 1950.

for øvrig. «Blåsalen» i andre etasje ble brukt til jul, 17. mai og andre festlige anledninger, og det fulgte stor høytid med samvær der.

Men Wøyen var noe mer enn et oppholdssted for gutter. Det var et lite samfunn med mange voksne som hadde forskjellige arbeidsoppgaver og roller. De bodde på gården i egne hus sammen med sin familie og deltok i det sosiale samværet som utviklet seg mellom husene. Da det var noe avstand til nærmeste nabo utenfor gårdens område, ble Wøyen som en liten landsby som levde sitt eget liv.

I tillegg til styrer og avdelingspersonalet var det ansatt to kokker og to til tre kjøkkenpiker, en baker (alle brød måtte bakes), to syersker og en skomaker. Videre var det ansatt gårdsbestyrer, gartner, fjøsmester og budeier, stallmester og melkekjører samt flere gårdsarbeidere. Ifølge budsjettet var det totalt ansatt 45 personer på gården før krigen.

Gårdspersonalet levde som nevnt med sine familier i egne hus, men de hadde tett omgang med guttene. Personalbarna opplevde mer tilhørighet til barnehjemmet enn med bygda

Elever fotografert utenfor Skui skole en vinterdag. 1925:1935.

for øvrig. Guttene ble også oppmuntret til å delta i de lokale aktivitetene, hvor musikkorps og idrett var det mest populære, og Wøyengutta hevdet seg bra.

Guttene kom fra førskolealder og oppover. Noen ble der få måneder, mens andre var der nesten opp til 20-års alder. Meningen var at etter fullført folkeskole og konfirmasjon skulle guttene videre, enten i lære eller til sjøs. I den siste perioden, på 1950-tallet, fikk noen voksne gutter som hadde lærlingplass eller arbeid, bo der mer som på hybel, med egne rom og større selvstendighet.

Skui skole

Ifølge lov om folkeskoler på landet, som gjaldt for Skui skole før krigen, var det undervisning annenhver dag. De andre dagene hadde de større guttene plikter i fjøset, i hagen eller på jordet, i likhet med de mange skoleelevene som kom fra bondegårder.

Skolen lå ca. fem kilometer unna, og barna gikk fram og

tilbake. De fikk ikke skyss, men om vinteren brukte de ski eller skøyter dersom elva var frosset. Wøyengutta holdt sammen mot de øvrige elevene, og var en spesiell klan. »*Vi var snauklipte, hadde blå cordbukser og gikk barbeint om sommeren, men det var det mange andre som gjorde også. Noe knuffing med bygdeguttene var det, men dette gikk begge veier.*»

Da guttene fra Wøyen utgjorde omtrent halve elevflokken på Skui, fikk de nok en dominerende rolle i skolemiljøet. De beskyttet hverandre, og når de i tillegg var flinke i sport og annen fritidsvirksomhet, var de populære deltakere. Et medlem av historielaget fortalte at ungene på Wøyenenga (nabolaget) misunte gutta på Wøyen.

Lærerne på Skui kunne ikke alltid hatt det så lett når Wøyengutta slo seg sammen. Men de prøvde å gjøre det beste ut av situasjonen. Bl.a. førte Wøyen med seg flere lærerstillinger.

Bakgrunn for plasseringen/ barnehjems-oppholdet

De intervjuede tilbrakte fra ett til femten år på Wøyen. Naturlig nok var det flest fra etterkrigstiden - hjemmets siste ti år - på treffet. Men det var også gutter som hadde vært der helt i starten på 1920-og 30-tallet, samt mange som bodde der under krigen.

Ikke sjelden kom flere brødre til Wøyen, samtidig eller etter hvert. Hvis en familie måtte sende bort barn, virker det som om guttene kom på barnehjem, mens en søkte andre løsninger for jentene. Noen kom til slektninger. I flere tilfeller fikk jentene bli hos mor/foreldre, mens guttene kom til Wøyen.

Hovedårsak til plasseringen var at en familieforsørger manglet på grunn av sykdom eller dødsfall. Hvis far var syk eller død, klarte ikke mor å ta seg av barna, men måtte sende dem bort for selv å kunne gå ut i arbeid. Mødrene tok husposter eller annen tjeneste hvor barn ikke kunne være med, eller hadde lange arbeidsdager og ingen til å se etter barna. Tilsvarende klarte heller ikke enslige fedre å passe både barn og arbeid. Dersom begge foreldrene var syke og uten inntekt, fantes det ingen støtteordninger.

I mellomkrigstiden var foreldrenes skilsmisse grunnen til at flere av guttene kom til Wøyen. Var begge foreldrene i live, hadde de fleste jevnlig kontakt med begge parter. En skilt far, som selv også hadde vært Wøyengutt, fortalte at han

hver helg kom for å besøke sønnen sin, og han bodde da over på Wøyen. Under og etter krigen var flere plassert på grunn av bolignød, matmangel, tyske familiebånd eller som en følge av krigshandlinger.

Enkelte plasseringer var utløst av omsorgssvikt i hjemmet, med rusmisbruk, psykiske lidelser og institusjonsplassering av en eller begge foreldre. I disse tilfellene var det offentlige myndigheter som grep inn. Noen av barna ble tatt hånd om av vergerådet, andre av fattigstyret. Få av de intervjuede kjente formaliteter bak plasseringene, men et par hadde i voksen alder oppsøkt hjemstedskommunen og sett i arkivmappene. De som var plassert av enkelte kommuner (Aker, Drammen), fikk bedre klær enn de andre, men klærne ble ofte gjemt bort.

De «typiske barnevernsplasseringene» på bakgrunn av foreldrenes personlige problemer, slik det ofte er i dag, var mindre vanlige. De fleste plasseringene var betinget av materielle og økonomiske forhold, etter initiativ fra foreldre eller familie. Foreldrekontakt ble vanligvis opprettholdt, selv om barna bodde der i mange år.

Kontakt med biologisk familie

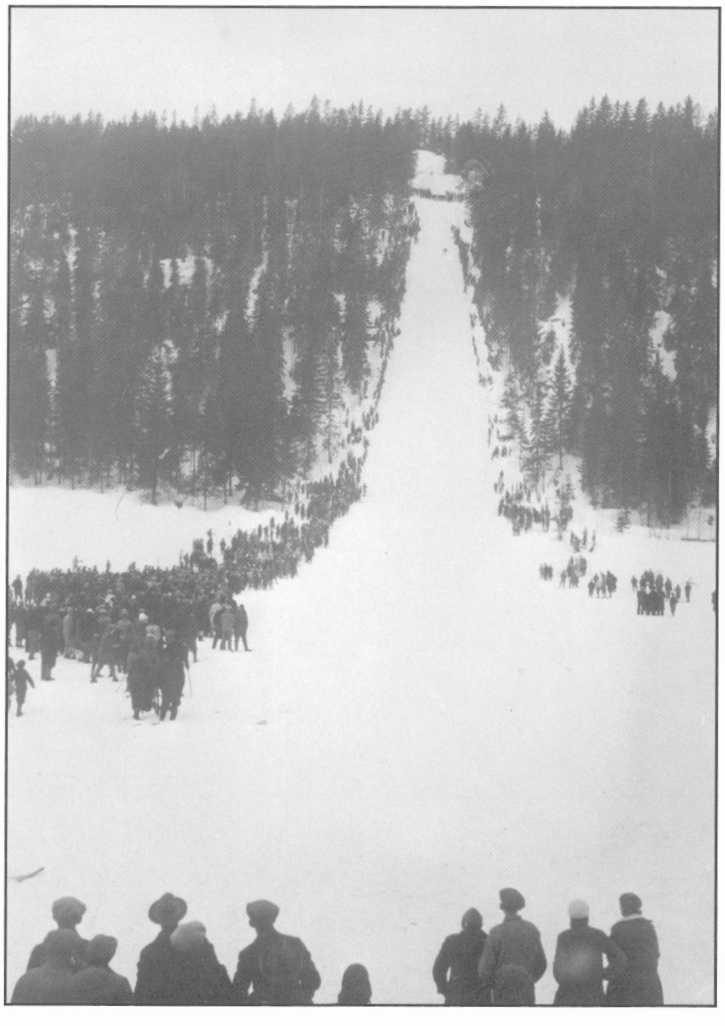
Wøyen var åpen for besøk av foreldrene, men bare enkelte husket at foreldrene var der regelmessig. Det ga status å få enten far eller mor på besøk. Mange av beboerne hadde kontakt med foreldrene og andre slektninger utenfor stedet, særlig i feriene. I ettertid sier en del at de følte seg sviktet av familien, og at den biologiske familien gjorde mindre ut av kontakten enn det som hadde vært mulig.

Hverdag og fest

Alle guttene gikk på bygdas folkeskole på Skui og arbeidet på gården. Ifølge deres beskrivelser tok dette mesteparten av tida.

Flere forteller at lærerne gjorde forskjell. Barnehjemsguttene ble bedømt strengere, og andre elever ble favorisert, både i skolearbeidet og i idrettstevlinger. En forteller fra et hopprenn: «*Jeg ledet med en ti poeng, men sønn til læreren fikk førstepremien likevel. Alle medelevene reagerte på det.*»

En annen har følgende historie: «*Lærerne respekterte ikke*

Skuibakken. Hopprenn 1928:1935.

oss fra Wøyen. Jeg ble hørt hver dag og fikk dårlig karakter selv om jeg kunne leksa godt. Jeg fikk fire, mens bondeguttene fikk en, selv om vi sa det samme. Vi Wøyengutta hadde ikke noen foreldre som kunne støtte oss. Denne læreren ga anmerkning hvis noen hadde fått skyss på skoleveien. Wøyengutta skulle gå.»

Men det kom også positive utsagn om lærere.

Gårdsarbeidet besto av å gjete kuer, luke grønnsaker, være i fjøset og lignende. Guttene måtte også hjelpe til med å vaske gulv, re senger og vaske opp. Vinteren var mer stille, og de fikk mer fritid til disposisjon. Da gikk de på skøyter og ski, og mange av Wøyengutta var gode i idrett. De eldre

Wøyen guttekorps med fane samt flere Bærumkorps, 1950:1960. Ukjent sted, Sandvika?

lærte opp de yngre, og samholdet i fritida rundt sportsaktivitetene berømmes av mange.

Før krigen var det enkelte foreninger som kom på besøk og hadde møter, men det var ikke så veldig populært, ifølge intervjuobjektet. Etter krigen ble det dannet egen speidergruppe og musikkorps på stedet, med ledere som kom utenfra.

Det kan virke som om Wøyengutta hadde tilstrekkelig fellesskap seg imellom, og at behovet for flere aktiviteter ikke var så stort. Etter hvert som de ble eldre, tok de fleste seg småjobber utenfor Wøyen, på gårder, verksteder, butikker og lignende. Flere framhever at stedet ga den enkelte ganske stor frihet, «*så lenge du ikke brøt reglene*».

Spesielle «kosestunder» eller «lørdagsgodt» var ukjente fenomener. Det gutta minnes med særlig glede, er jul og 17. mai, to begivenheter som ble ordentlig markert. «*På julaften var det mange rundt som misunte oss på Wøyen, for vi fikk så mye ekstra da.*»

Det kom gaver og mat fra ulike foreninger. En amerikaner som hadde kjørt forbi en sommer og filmet gutta som stupte i badedammen, sendte masse pakker i flere år etterpå. 17. mai vanket det mye og god mat. En forteller at han spiste så mye eggedosis at han kastet opp, og aldri har tålt det senere. Enkelte husker at hele Wøyen reiste på utflukt, begivenheter som brøt hverdagsrutinen.

Personalet

Ut fra det som fortelles, var det stor forskjell på de ulike avdelingene. De fleste «tantene» var greie, mens «mødrene» var både og. Enkelte beskrives som gode og omsorgsfulle mødre, mens andre var urettferdige, harde, strenge og til dels slemme mot barna. Spesielt én av avdelingslederne får hard kritikk: Barna hadde bare gangtøyet tilgjengelig, andre klær ble låst inn. Barna fra Drammen fikk klær og sko fra kommunen, men dette så de sjelden og aldri noe til, da avdelingsmor gjemte det vekk. Visstnok var hun svært gjerrig og samlet på alt, selv om ingen andre fikk glede av det. Om samme person fortelles at hun tok mat fra guttene og ga til slektninger når de kom på besøk. «En slik person skulle aldri hatt med barn å gjøre.»
Slike forhold hadde pågått i mange år, før en ny bestyrer tok affære, sparket vedkommende og delte ut oppsamlete klær og mat til guttene.

I etterkrigstiden var det flere styrere, som vurderes svært forskjellig. Flere framhever et par bestyrere som strenge; «rettferdig», sier noen, «urettferdig og uberegnelig», sier andre. Én styrer kunne nærmest gå fra konseptene, ifølge flere beretninger. Imidlertid er det ingen som oppgir at de selv ble utsatt for urettferdig straff, det er eventuelt historier om andre de forteller om. Ingen kjenner direkte til eller har egne erfaringer med overgrep, selv om det ble antydet at det kan ha forekommet i miljøet.

Straff besto av juling, det vil si ris på baken. Avstraffelse ble brukt hvis noen hadde stjålet, ødelagt gjenstander eller brutt reglene. Straffen ble vurdert rettferdig i slike tilfeller, men nevnes av flere som mer omfattende enn forholdet tilsa, og kunne ta litt av. Sengevætere måtte eksempelvis tømme tissebøtta. Noen ble straffet hardere enn andre.

Forholdet mellom guttene

De største og de minste bodde på egne avdelinger, men små og store var sammen i det daglige. De store hjalp de små, tok dem med i sport, lærte dem ulike ferdigheter og støttet dem i konflikter med andre gutter. De små følte seg ivaretatt og beskyttet.

Men de store kjente sine privilegier og fikk de mindre til å utføre oppgaver for seg. Hvis de små nektet, vanket «Wøyenbulk»- et slag med knoken mot hodet. «Wøyenbulken» omtales likevel av alle som noe positivt, en del av fellesskapet, et tegn på samholdet. De eldste hadde både rettigheter og ga beskyttelse, det var en viss rangordning. Ondartet erting eller interne, langvarige konflikter med beboere er det ingen som forteller om.

Forberedelse til framtida

Nesten samtlige informanter har en fagutdanning. Etter folkeskolen var det nærmest automatikk i å fortsette i lære. Det lå et møbeltapetsererverksted i nærheten av Wøyen, og flere har denne bakgrunnen. De forteller at det «lå i veggene» at du skulle gå i lære eller reise til sjøs, mens det var lite oppmuntring til mer teoretisk utdanning. Flere har tatt gymnaset, men sier at det var av egen stahet og ikke takket være Wøyen.

Noen flyttet til Waisenhuset i Oslo (Christiania Opfostringshus) for å få mer skolegang. Blant dem som bodde på Wøyen de siste årene, var det flere som ble sendt til andre institusjoner, mens de eldste fikk bo på stedet til de var etablert i arbeid.

Senere kontakt med Wøyen

Få av de intervjuede har hatt kontakt med ansatte etter utflytting. Blant grupper av gutter fra enkelte tidsepoker har det vært kontakt i større og mindre grad. Noen har holdt sammen i en fast gjeng fram til i dag, andre sees igjen for første gang på treffet. De som var sammen under krigen og i den siste perioden før nedleggelsen, ser ut til å ha hatt mest fellesskap både under oppholdet og etterpå.

Oppholdets betydning for senere liv

Utvalget som møter på et mimretreff, representerer muligens de mest vellykkede, de som har noe bra å fortelle. Alle de intervjuede har utdanning og en stabil yrkeskarriere bak seg. De

Gutter som brenner bråte.

fleste beretter også om et godt familieliv med ekteskap, barn og barnebarn. Ut fra deres kunnskap om de andre beboerne - hevdes det i stor grad - har det gått bra i livet for de fleste av Wøyengutta. To typiske uttalelser er følgende: «95 % har klart seg bra», og «*Det var noen som ikke greide å tilpasse seg, men ikke mange i forhold til totalen.*»

Alle framhever at erfaring med å ha plikter og utføre gitte oppgaver, har vært betydningsfullt. Fellesskapet med andre store og små gutter på hjemmet beskrives videre som entydig positivt. Det var en solidaritet og samhold som ga trygghet. De fleste mener at en viss strenghet som hersket på Wøyen, har vært bra. «*Vi ble vant til å jobbe og ble selvstendige.*» En annen sier: «*Vi fikk gruppefølelse mer enn tette relasjoner, jeg har ikke så mange nære venner.*»

Men flere peker på en negativ side, og det er at de i liten grad lærte å omgås det annet kjønn på en naturlig måte. «*Jeg har alltid vært sjenert overfor jenter, visste ikke åssen en skulle oppføre seg.*»

Konklusjon

De materielle vilkårene på guttehjemmet var både og, men slik var også samfunnet rundt. I enkelte perioder var det faktisk bedre med mat og klær på barnehjemmet enn hva andre gutter i tilsvarende posisjon fikk. Av gode og nødvendig erfaringer for livsløpet videre framheves opplevelse av fellesskap og solidaritet, samt opplæring i å ta ansvar og delta i arbeid.

Wøyen har vist at barnehjemsopphold kan være positivt. I ettertid er det kanskje det positive som er mest behagelig å huske, men samtidig taler deres livssituasjon i dag for seg. De voksne mennene har fått et yrke, arbeidet, stiftet hjem og familie og bidratt med sin innsats i samfunnet.

Forsamlingen på Wøyentreffet var en livsglad, uttrykksfull og åpen gruppe. De som ville intervjues, var taleføre, nyanserte og reflekterte.

Wøyen blir okkupert

Den tyske invasjonen våren 1940 ser ikke ut til å ha skapt særlig uro på Wøyen, og det er grunn til å tro at mange av guttene syntes det ga spenning i tilværelsen. Det skjedde heller ingen endringer i det vanlige programmet det første året.

Wøyen var i den heldige situasjonen at de produserte det meste av maten selv, og det ble en god demonstrasjon av nytten ved å være landbruker. Hermanrud hadde også vært forutseende nok til å hamstre kjøpevarer.

Men i august 1941 skjedde det store endringer på Wøyen, og forholdene ble vanskeligere. Nazistene, som hadde dannet regjering, overtok Sosialdepartementet og dermed styringen av Wøyen. Styret ble avsatt, og et nytt, nazifisert styre ble oppnevnt.

V. Lindzen ble ansatt som styrer høsten 1941. Om han var norsk eller tysk, er uvisst, men han skrev godt norsk og var tydelig engasjert i å gjøre det beste for barna, og oppdra dem i den rette nazistiske tro og ånd. I et brev til departementet henvises det blant annet til «*de planer en hadde lagt for arbeidet med guttene*». Men planene ble ikke realisert, fordi Severus enda en gang dukket opp på Wøyen.

Det foreligger et notat om hva som skjedde. Forfatteren er trolig Hermanrud, da skriften er lik tidligere notater. Notatet begynner med en beskrivelse av de gamle, gode dager på Wøyen og avskjedigelsen av Severus i 1929. Videre står det at da krigen kom i 1940, hadde de gjort sitt beste for å hamstre kjøpevarer, slik at stabburet var fullt av mat i 1941, og de så lyst på fremtiden.

Men så går Severus til NS-ministeren Hagelin og anmelder Hermanrud, som blir arrestert. Saken kom opp i Aker herredsrett, hvor politifullmektig Kaltenborn forlangte Hermanrud løslatt. Det var ikke noen bevis, og han kunne reise

Innholdsfortegnelse

hjem etter noen få dager. Men like etter ble han oppsagt av det nye styret, samtidig som Severus ble ansatt som styrer på Wøyen.

Severus maktet ikke stillingen og ble avskjediget av NS-styret etter kort tid, og den tidligere styrer Lindzen ble gjeninnsatt i stillingen. Lindzen gir inntrykk av at han var engasjert i å gjøre det best mulig for de guttene som var igjen på Wøyen. Men ifølge hans beskrivelse var institusjonen omtrent ribbet for løsøre som spisebestikk og sengetøy m.m. I brev av 17. mars 1944 skriver han til Sosialdepartementet og klager sin nød over de dårlige materielle forholdene på Wøyen: «*. . . det må ytes oss økonomisk støtte, hvis hjemmet skal kunne drives i den ånd man har tenkt seg.*»

Det som først og fremst trengtes, var sengeutstyr til barna. Men det var også mangel på spisebestikk, tallerkener, kopper og kokekar og lignende.

Departementets svar var nokså likt det som departementet pleide å svare tidligere: «*Det var styrets ansvar å sørge for slikt.*» Videre står det: «*For så vidt det gjelder pengehjelp, skal en føye til at det er ikke noen barnehjem i det sønnenfjeldske Norge som har tilskott av statsmidler til å greie sine utgifter.*» Dette var også som før.

Det sies imidlertid ikke noe om i hvilken «ånd» de hadde tenkt å drive hjemmet, men det er lett å tenke seg. Under Hitlers regime var ett av målene å oppdra barn og ungdom i den rette tro og ånd. Franckes «Waisenhus» var det mange av i Tyskland, og de ble underlagt det nye regimet hvor målet for barneoppdragelsen var å tjene føreren og fedrelandet, og indoktrinere den rette tro hos barna.

Under krigen gjorde nazistene et forsøk på å samle all ungdom, gutter og jenter, i den Nasjonale Ungdomsfylking. Det møtte massiv motstand, og saken førte ikke fram. (*Hagen* 2001 s. 108)

Severus dukket aldri opp igjen på Wøyen, og det er ingen opplysninger om hans senere liv.

»Gutta på skauen»

Grunnen til den dårlige tilstanden for sengetøy mv. kan det nok tenkes var at det var tatt av «gutta på skauen». Mange av guttene på Wøyen reiste hjem da hjemmet ble okkupert. Men de som ikke hadde noen steder å reise, ble tatt hånd om av Røde Kors og anbrakt på Solhaug i Lommedalen. Der

etablerte de seg så godt de kunne og gikk på skolen i Lommedalen.

Da Hermanrud ble satt fri, ble han nektet adgang til Wøyen. Han valgte da å slutte seg til guttene på Solhaug. Her bodde de til krigen var slutt. Ifølge noen av guttene som var i Lommedalen, hadde oppholdet vært spennende. De hadde vært budbringere for en hjemmefrontgruppe som hadde slått leir lenger inn i skogen, så livet hadde vært langt fra kjedelig.

Wøyen fraflyttes

På Wøyen ble livet stadig vanskeligere, og høsten 1944 ble de siste guttene og funksjonærene sagt opp, og bygningene ble overtatt av den nyopprettede Arbeidstjenesten.

Tidligere Wøyengutter falt i krigen

Åtte tidligere Wøyengutter hadde falt under krigen, én i fangenskap og resten i krigsforlis. Den 16. september 1954 var det offisiell minnedag for dem som hadde falt i krigen. På Wøyen ble det lagt ned krans, og Hermanrud holdt en tale, hvor han blant annet sa:

> *«Vi som har arbeidet på Wøyen i alle disse år er blitt glad i Wøyen. Derfor ser en at de gamle funksjonærene er kommet tilbake for å ta sin tørn. Vi mener at Wøyen har en stor oppgave ved å ta vare på foreldreløse eller andre vergeløse bra gutter fra hele landet og oppdra og utdanne dem til nyttige samfunnsborgere. Denne troen har vi fått ved å se de gode resultater som arbeidet har vist. Alle de kjekke bra ungdommer som har gått ut herfra og som i de forskjellige yrker skikker seg bra og gjør sin dont i samfunnets tjeneste.»*

Hermanruds optimistiske tro på å gjenreise Wøyen Guttehjem i sin gamle form, gikk ikke i oppfyllelse, og på Wøyen ble det krig mellom gammel og ny tid.

Fredstid og endrede forhold

Siste kapittel i Wøyen Guttehjems historie

Wøyen Guttehjem frigis

MANGE AV DE ansatte og guttene kom ikke tilbake til Wøyen. Men Hermanrud var på plass da Wøyen Guttehjem ble frigitt av det militære 20. juni 1945, og det gamle styret overtok til et nytt styre var på plass.

Hermanrud beskriver situasjonen slik:

«Gården og hjemmet var i en sørgelig forfatning ved overdragelsen. På gården var våronna ikke gjort og utover sommeren ble det så mye ugress (tistel) at flere rotvekster måtte oppgies. Avlingen i høst ble elendig. Besetningen var redusert med ca. 20 kuer og en del kalver. Det var kun 5 hester hvor en var syk så den bør slaktes.

Husets vedlikehold:
Hjemmet var nærmest ødelagt. Alt inventar var vekk eller kastet, guttenes klær, sengklær, servise etc. var borte. Alt måtte skaffes på nytt. Nu har vi fått startet 3 avdelinger med plass til 45 gutter. Men to avdelinger med plass til 35 gutter må repareres før den kan taes i bruk. -
Økonomien var ved overtagelsen en løsgjeld på kroner 61.322,60.»

Notatet avsluttes slik:

«Alt i alt ser jeg det slik at Wøyen Guttehjem og gård trenger betydelige bevilgninger for å komme på førkrigsnivået, da det har vært ukyndig ledelse og driften er redusert i høy grad.»

I likhet med alle dem som hadde fått ødelagt sine hjem under krigen, søkte også Wøyen om krigsskadeerstatning, men den dekket bare en liten del av hva det ville koste å rehabilitere stedet til førkrigsnivå.

Nytt styre i en ny tid med nye problemer

Høyesterettsadvokat H. Th. Meinich ble medlem av styret i 1926 og overtok som styreleder og som forvalter av økonomien før krigen og fortsatte etter krigen. Da han døde brått i 1949, ble det oppdaget at han hadde underslått betrodde midler. For Wøyens vedkommende ble det et tap på ca. kroner 1 000,- etter at boet var oppgjort.

Dette førte til noen endringer i styret som var blitt oppnevnt få år tidligere. I 1949 hadde styret følgende sammensetning:

Sosialsjef Hindrum, Bærum, leder
Direktør Nils Steen
Dommer (tidl. byråsjef) Einar Moen
Gårdbruker Erik Østby
Gårdbruker Magne Gran
Husmor fru Bryn.

I de kommende årene var det flere utskiftninger av styremedlemmene, uten at det var en samlet oppnevning. Dette hadde nok sammenheng med at en vurderte salg av eiendommen, og det ble jurister og økonomer som avløste de landbrukskyndige styremedlemmene.

Styret ble supplert med gårdbruker Holmen i 1956, byråsjef Langholm i 1960, bankdirektør Magne Hartvik i 1963 og byråsjef Haneborg i 1964.

Her hadde departementet åpenbart sørget for å sette inn spesielt kyndige personer, med tanke på salg av Wøyen gård. Sosialsjef Hindrum ble styreleder etter advokat Meinich i 1949, men han trakk seg fra ledervervet etter vel to år, da han ikke så noen løsning for Wøyen Guttehjem.

Dommer Einar Moen overtok formannsvervet i januar 1952 og ble siste gang gjenoppnevnt som styreformann for 2 år i februar 1978. Da ville departementet ha fornyelse.

Dommer Moen hadde tidligere vært ansatt i Sosialdepartementets barnevernskontor og ble senere dommer i husleieretten. Han har skrevet et langt notat om sin virksomhet på Wøyen, der han ikke setter sitt lys under en skjeppe. Det vanskeligste spørsmålet som styret sto overfor etter krigen, var om Wøyen skulle fortsette som et guttehjem eller om en skulle selge gården. Oppfatningen var forskjellig, både i departementet, i styret og blant personalet. Men svaret ga seg selv. Mange av guttene kom tilbake av seg selv da de ikke hadde noe sted å bo, og Wøyen var deres hjem.

Reparasjon på hus. Bak t.h. hestestall fra ø. Wøyen, 1953.

Wøyen Guttehjem gjenåpnes

I perioden 1946–1955 var Wøyen Guttehjem i drift, men belegget var redusert til 50-60 gutter. Men forholdene var så forskjellig fra førkrigstiden at det ikke var mulig å gjenskape det gamle Wøyen, selv om en gjorde et forsøk de første årene.

Guttehjemmets økonomi hadde som kjent vært dårlig i alle år. Institusjonen var nedslitt og trengte en total rehabilitering dersom driften av barnehjemmet skulle fortsette. Det var mangel både på materialer og penger.

Salget av idrettstomt på 130 mål til Bærum kommune i 1946 innbrakte kroner 400000,-. Det løste de mest påtrengende økonomiske problemene. All løsgjeld ble betalt, og en kunne sette i gang det mest nødvendige reparasjonsarbeidet. Men nye problemer sto i kø.

Gårdsbruket som hadde vært basert på guttenes arbeidsinnsats, som en del av behandlingsfilosofien, ble ikke lenger godtatt. Skoletiden var utvidet. Under krigen var preparering av den dyrkede mark blitt forsømt, og det var nødvendig med en omfattende drenering.

. Gutter gjør gårdarbeide på den gamle teglverk-stomten, 1953. Her lå Teglverket på Wøyen. Drevet under major Krefting etter kongelig privilegium.

Det var ikke bare dårlig økonomi og varemangel som skapte vanskene, men like mye endringer i guttenes bakgrunn og atferdsmønster. Det var ikke lenger bare de mor- eller farløse fattige, «bra» barn som ble søkt inn på Wøyen. Takket være nye medisiner og bedre helsetilstand hos foreldrene, var det blitt færre av dem. Etter krigen ble det en sterk økning i ungdomskriminaliteten. Dette skjedde i hele den vestlige verden, og det ble heftige diskusjoner om årsakene.

I de ulike fagmiljøene og det offentlige generelt var det heftig diskusjon om «fri oppdragelse». Det fikk en også på Wøyen, der de ansatte delte seg i to fløyer som gikk hardt ut mot hverandre, og det preget hele miljøet og guttenes atferd.

I 1951 ble Hermanrud fratatt bestyrelsen av gårdsbruket, og det ble ansatt en agronom til å lede arbeidet. Dette var den opprinnelige stillingen som Hermanrud hadde da han kom til Wøyen i 1926. Som tidligere beskrevet, ble han også styrer for guttehjemmet i 30-årene, for å spare stiftelsen for penger. Nå skulle han bare være styrer for hjemmet, men ifølge de nye reglene fra Sosialdepartementet skulle alle barnehjemsstyrere uten utdanning ta departementets ettårige kurs for

barnehjemsstyrere. Hermanrud kunne også ha søkt dit, men det passet nok ikke inn i styrets planer. Det sies ikke noe om spørsmålet hadde vært drøftet med Hermanrud.

Dette kravet passet nok formann Moen som tydeligvis ønsket Hermanrud bort fra Wøyen. I sitt notat beskriver han en episode hvor Hermanrud hadde vist seg udugelig til å legge nytt gulv med nye byggematerialer, så arbeidet måtte gjøres om. Noe som kan skje, men for Moen var dette rene katastrofen.

En annen episode beskrives slik: «*En gang hadde han foretatt noe helt sinnssvakt i kjelleren i Østhuset. På spørsmål om hvordan han kunne gå til slik foranstaltning, med de begrensede midler vi rådde over, svarte han; 'Når en har tatt fanden på ryggen må man bære den frem.' Dette var nå mer enn nok for meg. Han hadde ikke bare bekreftet sin absolutte udugelighet i forvaltningen av de stakkars midlene vi hadde til rådighet, men bekreftet også en total mangel på ansvar og respekt for styret.*»

Hermanruds dager på Wøyen var tydeligvis over, og det var det mange som reagerte på. Hermanrud hadde «tjent» Wøyen i storm og stille i snart 30 år og var den alltid tilstedeværende styrer når det gjaldt guttene.

Wøyen uten Hermanrud

I et notat om forholdene på Wøyen i 1950-årene skriver formann Moen: «*Etter at Hermanrud var fjernet skulle da lysere tider opprinne på Wøyen. Etter tilrådning fra Sosialdepartementet ble ekteparet M- ansatt som bestyrerpar.*» Kona ble ansatt for å lede fritidsbeskjeftigelsen for guttene. Dette førte til at de etter henstillingen fra Sosialdepartementet ble ansatt som bestyrere fra 14. oktober 1953, mens Wøyens kasserer skulle ha ansvar for økonomien. I tillegg ble det ansatt utdannet personell i miljøarbeid.

Det var kona som hadde utdanning som fritidsleder fra England, men etter hennes ønske skulle ektemannen være styrer. Ektemannen ble engasjert i oppussingsarbeid, og han fikk ros for å være idérik og flink. Samarbeidet gikk ikke så bra. Ekteparet stilte ideelle krav. Konas forslag til fritidsbeskjeftigelse var annerledes, og det oppsto faglig uenighet.

Moen beskriver det slik: «*Her tørnet idealisme, gammelt og nytt sammen med bulder og brak. Det utviklet seg derfor til helt umulige forhold på Wøyen. Hadde det vært vanskelig før, ble det sandelig ikke lettere nå. Det begynte med stridigheter mellom*

avdelingene som endte med avdelingen på den ene siden og bestyrerparet på den andre. Det ble reist høylytt kritikk på offentlig hold over at vi hadde ansatt en mann uten utdannelse.»

Videre skriver han at de hadde mottatt henvendelser fra Skui skole om noen av guttene. «*Men det som fortonet seg som den største vanskeligheten var at alle funksjonærene synes å mene noe bra på så forskjellige måter at det utviklet seg til den rene vill vest med styret og spesielt meg som et slags avløpsrør. Fra et rent autoritært gammeldags styresett under Hermanrud, skulle det plutselig gå over til den såkalte frie oppdragelse og da med slik fart at ikke bare denne men også resultatet ble en slags Kongo.*»

I styreprotokollen fra 14. april 1955 heter det således: «*Det var helt uholdbare forhold, idet guttene var helt ville og respekterte hverken foresatte eller andre.*»

Dette ligner lite på de forholdene Yngve Haagensen beskriver om sin tid som Wøyengutt, i selvbiografien «Gjør din plikt, krev din rett». Jeg har fått hans tillatelse til ta et utdrag av kapitlet her.

Yngve Haagensens beretning fra Wøyen

Etter å ha vokst opp på et barnehjem i Finnmark, og hatt en dramatisk flukt sammen ned resten av barnehjemmets beboere ved evakueringen av Finnmark i 1944, havnet han i Oslo hvor han ble plassert på forskjellige barnehjem. Yngve trivdes ikke der han havnet, men en dag fikk han beskjed om at han skulle flytte til Wøyen Guttehjem, hvor han bodde i over to år fra januar 1950 til juni 1952. Haagensen skriver at møtet med Wøyen var for ham overraskende positivt.

Her følger et utdrag av kapitlet Wøyengutt:

»Guttehjemmet lå fint til i landlige omgivelser. Det var ryddig og rent og pent overalt, og det var nok plass for de 60-70 hjemløse guttene som var plassert der. Kostholdet var vel ikke det beste. Det var fortsatt rasjonering, og hjemmet måtte sikkert knipe noe inn på maten for å få budsjettet til å gå i hop. Da vi kom på skolen så vi da også en markant klasseforskjell på matpakkene. Men jeg var ikke vant til noe bedre og reagerte ikke noe på det.

Jeg likte meg med en gang jeg kom til Wøyen. Fra første stund fikk jeg god kontakt med de andre gutta, som stort sett var greie karer. Jeg fikk et særlig godt forhold til Bommen som egentlig

Gutter med plakater, 1953.

het Tore. Vi holdt sammen i tynt og tykt, og vi ble venner for livet, helt til han døde en gang på åttitallet. Siden har jeg ofte moret meg over de fantastiske navn vi ga hverandre. Her fant vi ikke bare Bommen, men 'KuleMartin', 'Log-sko', 'Lilledingelen' og andre originale typer som alle hadde sine særtrekk, i tråd med økenavnet.

Den eneste på Wøyen som virkelig skremte meg i starten, var bestyreren. Han gikk rundt som en brummende slagbjørn og så farlig og sint ut. Og han snakket til oss i et buldrende kommandospråk som i alle fall gav oss klar beskjed om hans bastante meninger om alt mellom himmel og jord. Men det gikk ikke lenge før jeg oppdaget at Joachim Hermanrud i realiteten var en skvær og renhårig kar. Hans ærgjerrige mål her i livet var å oppdra den ustyrlige gutteflokken til skikkelige unger som både hadde folkeskikk og sosial disiplin innen rimelighetens grenser. Med litt høytidelig stemme sa han at vi var både frie og selvstendige mennesker. Men samtidig slo han det fast at vi alltid måtte gjøre opp for oss, og bære det fulle og hele ansvaret for alt det vi gjorde og sa. Og vi var aldri i tvil om hvilke frihetsgrenser han snakket om i denne sammenheng.

Et typisk i eksempel i så måte var hans nøyaktige gjennomgåelse av alle ukemeldinger fra skolen. Det første han så på

var antall anmerkninger for dårlig oppførsel. Han satte opp en øvre toleransegrense på ni ukentlige anmerkninger for en normal gutt med lopper i blodet som han sa. Men kom tallet opp i ti, begynte han å brumme. Og havnet en urolig kropp opp i femten anmerkninger, fikk han en kraftig skjennepreken - og i verste fall en ørefik. Derfor var det ingen av gutta som likte å møte den slagbjørnen med mer enn hele femten mørke flekker på sitt rulleblad.

For folk som ikke kjente Hermanrud og som ikke kunne forsone seg med hans barske og råsterke natur, var han en 'autoritær type'. Men for oss som gradvis hadde lært å leve med hans spesielle måte å reagere på, ble han etter hvert også en godslig bamse. Med hele sitt buldrende vesen, var han stadig med oss både i lek og alvor. Han fikset skiene våre, og han reparerte bindingene og lappet fotballen. Og når åtte av gutta ikke hadde noen å reise til i sommerferien, tok han hele bunten med seg i båten sin og seilte utover Oslofjorden. Etter fjorten solrike dager på Sørlandet kom han tilbake til Sandvika med sitt sommerbrune mannskap.

Slik var Hermanrud i et nøtteskall. Han var både elsket og fryktet. Han fikk stor autoritet i gutteflokken. Ikke bare fordi han var kvass i tonen, men at han på sin måte var enkel, ærlig og renhårig. Han ble på en måte Wøyen Guttehjem personlig.»

Haagensen avslutter slik: «*Når dette er sagt, er det også all grunn til å understreke at Wøyen så visst ikke var noen koseklubb for alle i flokken. Det var et tøft miljø på guttehjemmet, og uten tvil var det mye mobbing, og alle var ikke harde nok til å tåle de kraftige reprimandene fra Hermanrud. Derfor var det også noen som rett og slett punkterte underveis og måtte sendes et annet sted.*»

Wøyen Guttehjem selges

PÅ STYREMØTET den 29. april 1955 ble det vedtatt at Wøyen Guttehjem skulle avvikles, og at en ikke skulle ta imot flere gutter. En gradvis avvikling ble satt i gang og ble avsluttet 1. juli 1956, etter knapt 40 års drift på Wøyen gård.

Guttenes opphold gikk det forholdsvis greit å avvikle, da de ble henvist til sine hjemstavnskommuner. Men det viste seg at det bodde mange personer på Wøyen med en mer tilfeldig tilknytning, noe som skyldtes etterkrigstidens store boligmangel. Disse måtte ha hjelp til å få et nytt sted å bo. Formannen og styrets medlemmer bidro så godt de kunne, og Bærum sosialkontor fikk en ekstra belastning. Men det ordnet seg til slutt.

Krav om samlet salg

Det tok lang tid før salget av gården var i havn, da det ikke var lett å få kjøpere eller leietakere til jordområdene eller husene.

Det ble ført forhandlinger med Sosialdepartementet, Bærum og Oslo kommune samt andre institusjoner om bruk av bygningene, men det var ingen seriøse interessenter. Bygningene var nedslitte og trengte en grundig renovering. Men fordi de var fredet, var det begrenset hva en fikk lov til å endre. Dette begrenset også tilgangen på kjøpere. I 60-årene bodde det ungarske flyktninger på Wøyen et par år, og Bærum kommune leide gården for en tid til observasjonsskole.

Samtidig ble det ført forhandlinger med Landbruksdepartementet om forpaktning av gårdsbruket til Veterinærhøgskolen som ønsket å opprette en forsøksgård, og det ble inngått kontrakt i september 1956, for 20 år.

Men så våknet Bærum kommune, som hadde blitt en kom-

mende boligkommune for dem som arbeidet i Oslo, og her lå Wøyens store områder som var regulert til boliger, klar til å ta imot gode skattebetalere. Styret i Wøyen ønsket imidlertid å selge alt under ett, da de regnet med at det ville bli vanskelig å få omsatt de gamle bygningene alene. Her skulle alt eller intet selges, og kommunen aksepterte kravet.

I juni 1959 ble det inngått avtale med Bærum kommune om leie av internatbygningene, under forutsetning av at forhandlinger om helt eller delvis salg av eiendommen ble påskyndet. Nå var tydeligvis alle midler tatt i bruk for å sikre kommunens interesser for framtiden.

Samtidig ønsket styret å bli løst fra kontrakten med Veterinærhøgskolen, da Bærum kommune var interessert i å kjøpe jordeiendommen. Store deler var regulert til boliger. Saken ble behandlet på høyeste plan i departementene, og det endte med et forlik med Landbruksdepartementet, som skulle få en million i erstatning for det som var investert.

I desember 1971 forelå det et utkast til kjøpekontrakt mellom Bærum kommune og stiftelsen Wøyen Guttehjem. I forslaget til kontrakt er det et område som var regulert til boligformål på 385 dekar, og på den resterende delen som ikke var regulert (ca. 223 dekar), skulle prisen fastsettes på grunnlag av den sannsynlige prisen ved regulering.

Under forutsetning av prismyndighetenes godkjenning, ble prisen for det regulerte området fastsatt til sju millioner og det andre området til ca. fem millioner. Det var mange penger i 1970. Avtalen inneholdt også en bestemmelse om at betalingen skulle skje over noen år.

Er stiftelsen nedlagt?

Hvem skal disponere pengene fra salget?

SOSIALDEPARTEMENTET ønsket å ha et ord med i laget om hvordan pengene skulle anvendes. Det oppsto en åpen konflikt mellom Wøyenstiftelsens styre og Sosialdepartementet. Det som forårsaket striden, var at Barnevernskontoret i departementet, i et notat av 1971, ba sentraladministrasjonen om en fortolkning av § 7 i vedtektene for Wøyen Guttehjem, som hadde følgende ordlyd: «*I tilfelle av hjemmets nedleggelse, hvori samtlige av styremedlemmene må være enige, overgår dets midler og eiendeler til virksomhet av liknende art såfremt efter Socialdepartementets bestemmelser.*»

Spørsmålet var i realiteten: «*Var hjemmet å anse som nedlagt, og hvem skulle ha rett til å disponere de 12 millioner til 'barnevernsformål'?*». Men «barnevernsformål» var et vidt begrep, og det var viktig å få avklart spørsmålet prinsipielt. Saken ble brakt opp på høyeste plan der både Finans- og Justisdepartementet ble involvert. Mot dette sto da styrelederen, dommer Moen og hans lojale styremedlemmer. De hevdet at hjemmet ikke var nedlagt, men bare var midlertidig satt ut av drift, i påvente av nytt hus. Høyesterettsadvokat A. Schiøtz ble engasjert til å utrede spørsmålet. Utredningen hans ga styret noe medhold.

Saken medførte at det også ble reist spørsmål om styremedlemmenes selvstendige ansvar og faglige kompetanse. Det foreligger en rekke notater og utredninger fra ulike departement om spørsmålet. Departementet fikk ikke pengene, men Wøyenstiftelsen fikk nye vedtekter og ble underlagt departementets kontroll. Vi gikk en ny tid i møte.

Slutten på en historie

Ved salg av Wøyen gård hadde styret holdt av en tomt på 5 dekar, der de planla å bygge et barnehjem som Stiftelsen

Wøyen Guttehjem skulle drive. Da Moen ble spurt om hvorfor styret ønsket dette, var svaret at det var av pietisme og respekt for grunnleggeren av Wøyen Guttehjem. Sosialdepartementet satte en stopper for dette ved å nekte godkjenning, og handelen måtte avlyses.

Moen synes å være besatt av tanken på å få et nytt barnehjem å styre med, tross sine dårlige erfaringer med Wøyen Guttehjem. Men han hadde støtte i styret, og syntes å se bort fra det faktum at det var slutt på de dager da hvem som helst kunne starte et barnehjem. For å unngå departemental nærkontroll, flyttet Moen blikket nordover og endte opp med en tomt i Tromsø.

Denne gangen informerte han Troms fylkeskommune om barnehjemsplanen, men han fikk ikke særlig gehør for å prioritere et nytt barnehjem, det var større behov for ungdomshjem. Dessuten var tomten uskikket til en barnevernsinstitusjon. Den lå like ved en parkeringsplass og innkjørsel til bytunnelen. Men tomten var av samme grunn verdifull. Siden skjedde ingenting før Moen var ute av styret.

Som leder av styret i 80-årene, forsto jeg aldri hvorfor vi eide en tomt i Tromsø. Det var ingen som kunne eller ville forklare det. I 1985, da fylkeskommunen hadde fått ansvar for barnevernsinstitusjonene, besluttet styret i Wøyen å forære tomten til Troms fylkeskommune, under forutsetning av at salgssummen ble investert i en barnevernsinstitusjon. Det var en hyggelig oppgave å ringe til fylkeshelsesjefen for å høre om de ville godta våre betingelser. Svaret kom spontant: «*Jeg sender en person nedover i morgen.*» Det viste seg at fylkeshelsesjefen kjente til tomten som Wøyenstiftelsen eide. Fylkeskommunen fikk med dette hjelp til å få realisert et ungdomshjem, og Wøyenstiftelsen fikk realisert en død kapital til barnevernsformål. Senere fikk stiftelsen et hyggelig takkebrev. Fylkeskommunen sto for salget, og i løpet av kort tid var ungdomshjemmet åpnet, selv om det ikke ble det barnehjemmet Moen hadde drømt om.

Det andre kapitlet i stiftelsens historie

Fra eiendomsbesitter til finansieringsinstitusjon

DETTE KAPITLET starter rundt 1972. Det var ikke noen klar markering av når stiftelsen skiftet rolle fra å være en eiendomsbesitter til å bli en finansieringsinstitusjon for barnevernstiltak. I motsetning til første del foreligger det utfyllende styreprotokoller og få konflikter å rapportere om. Det omfatter tiden fram til århundreskiftet. Det var en tid hvor barnevernsarbeidet endret seg fra å være en blanding av ideologi og arbeidserfaring til å bli et profesjonsområde

Vadestedet Wøyen med gamleveien, 1930:1960?

basert på kunnskapsinnhenting fra mange fagfelt, forskning og metodisk arbeid.

I dag er det flere profesjoner som utgjør barnevernssektorens fagfelt i tillegg til mange lekfolk som er fosterforeldre, tilsynsførere og nemndsmedlemmer.

Ny stiftelseslov og ny styreleder

I forslaget til ny stiftelseslov som hadde vært ute til høring, var det foreslått å innføre en aldersgrense på 70 år, det samme som ved offentlige stillinger. Valgperioden var fire år, men for å få kontinuitet i styret, skulle halve styret velges med to års mellomrom. Det var departementet som skulle foreta oppnevningen etter forslag fra styret, men det hadde også rett til å velge andre personer.

Lovforslaget var blitt godt mottatt. Selv om det var noen som mente at dette var en utidig innblanding fra det offentliges side i private organisasjoners virksomhet, regnet departementet med at loven ville bli vedtatt, og la den til grunn ved oppnevningen av styremedlemmer i 1976.

Departementets viktigste styringsmiddel var oppnevning av styremedlemmer. I diskusjonen som fulgte i kjølvannet av lovforslaget, ble det påpekt at det var nødvendig å ha en utskiftning av medlemmene med jevne mellomrom, for å få en fornyelse i målsetting og evne til å gå nye veier.

Nye statutter, nytt navn og nye styremedlemmer

I 1975 tok styret initiativ til å endre de gamle statuttene og navnet på Wøyen Guttehjem. Ved Kgl. resolusjon av 12. februar 1975 ble de nye statuttene godkjent og navnet endret til Stiftelsen Wøyen.

Stiftelsen Wøyen opprettes

Formålsparagraf

STIFTELSENS FORMÅL er å støtte tiltak til beste for barn og unge ved:

- At stiftelsen yter lån eller økonomisk støtte til etablering og drift av institusjoner for barn/unge som har behov for opphold i institusjon fordi de savner eller har vanskelig hjemmebakgrunn eller fordi de har atferds- eller tilpasningsvansker.
- At stiftelsen yter økonomisk støtte til forebyggende tiltak og andre formål av betydning for barnevernet. De formål som kan tilgodeses må være godkjent av Sosialdepartementet.

Styret

I løpet av to valgperioder skiftet departementet systematisk ut alle de gamle styremedlemmene. Det var ikke lenger behov for jordbrukskyndige, så de nye medlemmene var jurister, økonomer og barnevernskyndige eller en kombinasjon av dette.

Inntil 1975 besto styret av følgende personer: Dommer Moen, gårdbruker Holmen, direktør Hartvig, ekspedisjonssjef Langholm og direktør Aalde.

Ved oppnevning av nye styremedlemmer i 1975 la departementet det nye lovforslaget til grunn. Einar Moen, skattefogd Aalde samt direktør Hartvig ble gjenoppnevnt. Barnevernsinspektør Thora Lund og advokat Måll Kjærvik, begge i Sosialdepartementet, ble oppnevnt. Aalde og Hartvig fikk en funksjonstid på to år, mens Moen og Sosialdepartementets kvinner fikk fire års funksjonstid. Måll Kjærvik trakk seg etter to år, sannsynligvis etter en kontrovers med Moen.

I 1978 ble Moen og Hartvig gjenoppnevnt som leder og nestleder for en periode på to år. Da Moen ville bli 70 år i

nær framtid, ble han ikke gjenoppnevnt som styremedlem ved valget i 1980, men han fikk lov til å fortsette som forretningsfører i to år til. Da overtok advokat Ingelsrud som hadde vært revisor for stiftelsen og kjente alle rutiner.

I 1980 ble banksjef Dyrnes og dommer Grini henholdsvis leder og nestleder. Lege Karl Nakken, rektor Gerd Hagen og Thora Lund ble oppnevnt som styremedlemmer. Da Thora Lund døde brått samme år, ble sosionom Tove Otterstad nytt styremedlem, men da hun reiste til Burma året etter, ble sosionom Guro Undersrud oppnevnt.

Den nye styrelederen, banksjef Dyrnes i Kristiansand, hadde vært leder av en barnevernsnemnd og kombinerte både barnevern og økonomi. Men han fant dessverre ut at det ble for anstrengende med all reising, og trakk seg fra formannsvervet året etter. Han fortsatte som styremedlem perioden ut, og banksjef Lundgaard ble nytt styremedlem.

Dommer Grini var ikke villig til å påta seg ledervervet på grunn av sykdom, og dermed ble Gerd Hagen oppnevnt som styreleder i 1981. Hun fungerte fram til 2001.

Da dr. Nakken trakk seg noe senere, ble Arild Jørgensen, den nye barnevernssjefen i Oslo, styremedlem. Da han trakk seg fra styrevervet, ble forsker Randi Kjeldstad oppnevnt. Fortsatt var det et ønske å ha både jurist og økonomer i styret, men en ønsket også at flest mulig av styrets medlemmer skulle ha erfaring og kunnskap om barnevernets muligheter og begrensninger.

Cand.oecon. Knut Elgsaas tiltrådte som varamedlem i 1988. I 1991 trakk John Grini seg som styremedlem, og byrettsdommer Rune Fjeld ble oppnevnt som nytt styremedlem. Han trakk seg i 1992, og Knut Elgsaas rykket opp som styremedlem. Advokat Kari Næss ble oppnevnt som varamedlem.

I 1992 besto styret av følgende medlemmer:

Gerd Hagen, leder, Kjell Lundgaard, Randi Kjeldstad, Guro Undersrud, Knut Elgsaas og som vara Kari Næss. Kjell Lundgaard gikk av for aldersgrensen i 1993, og banksjef Erik Holmen ble oppnevnt som styremedlem etter ham. I 1994 ble Kari Næss styremedlem etter Guro Undersrud, men i 1995 ønsket hun seg tilbake til varamedlemsplassen, og Kirsten Jæger Sivertsen ble oppnevnt som styremedlem. I 1997 ble cand.jur. Mons Oppedal valgt som varamedlem.

Da Gerd Hagen gikk av som leder i 2001, ble Kirsten Jæger Sivertsen valgt til styreleder, og Mons Oppedal rykket opp som styremedlem. Anne-Beth Brekke Tvedt ble oppnevnt som varamedlem.

Siden 2001 har det ikke vært noen utskiftninger i styret.

Stiftelsen har hatt tre eksternt engasjerte forretningsførere etter 1975, advokat Thor Ingelsrud til 1992, advokat Fritz Jonny Mo fra 1993 til 2005 og advokat Kari Paulsrud fra 2005.

En hemmelig liga?

Oppgjøret for Wøyen tok lang tid, fordi det var inngått avtale med Bærum kommune om en gradvis innbetaling av kjøpesummen over en tiårsperiode.

I løpet av 1970-årene endret Wøyenstiftelsens økonomiske situasjon seg radikalt. Pengene strømmet nå inn og ikke ut av banken.

En oversikt over endringene i stiftelsens formue, basert på årsregnskapene fra 1.1.1972 til 1.1.1978 viser følgende:

I 1972 var formuen	12 438 354.-
1973	13 741 747.-
1974	14 731 746.-
1975	17 449 625.-
1976	17 496 254.-
1977	19 100 003.-
1978	20 257 563.-

I begynnelsen av 80-tallet hadde Wøyenstiftelsen betydelige midler til rådighet, og formuen fortsatte å øke år for år. Dette skyldtes en høy rente og at forretningsføreren hadde vært dyktig med plassering av formuen.

Men stiftelsen var svært anonym i forhold til offentligheten, og barnevernssektoren som midlene var øremerket for, ble ikke gitt noen informasjon om stiftelsens formål og hvem som kunne søke. Det var tilfeldig hvem som kjente til stiftelsen. Dette var grunnen til at noen stilte spørsmål om Wøyenstiftelsen var en lukket klubb.

Spørsmålet ble også drøftet i styret, og det ble bestemt at en skulle utarbeide en brosjyre, selv om en var redd for at en utlysning kunne føre til mange søknader, som ville kreve mer saksbehandling og større apparat.

Det kom ingen brosjyre, da det kom forslag om oppret-

telse av et utviklingssenter for barnevernet, som ville kreve et stort beløp fra Wøyen. Dette måtte først avklares.

Det viste seg imidlertid at det var flere som klarte å finne fram til riktig adresse. I løpet av noen år ble det innvilget mange søknader om billige lån - fra kollektiv og etterverns-hjem som var de nye institusjonene for ungdom.

Ny sosialreform

(Nye tider, nye utfordringer)

70- OG 80-ÅRENE var preget av diskusjonen om ny sosialreform, hvor det forelå forslag om at de tre sosiale lovene om sosialhjelp, edruskapsvern og barnevern skulle slås sammen til en felles sosiallov og kun én kommunal, sosial nemnd. Da ville den kommunale hjelpen til eldre, voksne og barn, uansett alder og ulike problemer, bli mye bedre og mer effektiv, var budskapet fra utrederne.

Samtidig begynte en å få ny kunnskap om barnemishandling og omsorgssvikt. I slike saker ble det henvist til å bruke barnevernsloven. Det var den eneste loven som hadde hjemmel for å fjerne barnet fra hjemmet uten foreldrenes samtykke. Spørsmålet dreide seg om foreldrenes rett til å bestemme over sine barn, eller barnets rett til beskyttelse. Dette var en debatt som pågikk i mange europeiske land. Mange faggrupper og mange stortingsrepresentanter engasjerte seg og krevde at barnevernet skulle styrkes.

Etter å ha fått Stortingsmelding om «Styrking av barne- og ungdomsvernet» i retur fra Stortinget, med ønske om en mer grundig utredning, kom Sosialdepartementet i 1984 med St.meld. nr. 72 «Om barne- og ungdomsvernet».

Dette var et grundig gjennomarbeidet dokument som blant annet inneholdt en handlingsplan for barnevernet. Meldingen drøftet også behovet for mer forskning om virkningen av barnevernstiltak og at forskning innenfor barnevernet ville bli prioritert.

Videre står det: «*I tillegg til det praktiske barnevernet vil også departementet samarbeide med Wøyenstiftelsen om etablering av et utviklingssenter med hovedvekt på metodeutvikling.*»

Dette var noe nytt og vakte begeistring og interesse hos mange, men ikke hos alle i styret. Jeg hadde hatt en innledende samtale med de to utrederne i departementet og

Innholdsfortegnelse

formidlet saken både muntlig og skriftlig til styret. Noen styremedlemmer var nok litt i tvil om dette hadde noe for seg, mens andre støttet det, blant annet banksjef Dyrnes som var svært positiv.

Et annet styremedlem, som var lege og forsker, var dypt uenig i at barnevernet trengte forskning. Barnevern var ikke et fag, men en ideologi og trengte ingen forskning. Dette var en oppfatning som mange delte, og var i stor grad påvirket av private organisasjoner og personer. Wøyen Guttehjem var et eksempel på denne ideologien. Jeg hadde skrevet et langt notat til styrets medlemmer på forhånd, og motstanderen gjorde det samme. Resultatet ble at styret støttet forslaget, og motstanderen trakk seg som styremedlem.

Barnevernets Utviklingssenter (BVU) opprettes

STIFTELSEN BLE opprettet i 1986 av Sosialdepartementet, og ifølge vedtektene skulle Barnevernets Utviklingssenter *«utføre og formidle kvalifisert og handlingsrelevant utviklingsarbeid innenfor barnevernets sentrale problemområder og praksisfelt. Senterets utviklingsarbeid skal basere seg på et helhetssyn og med en tverrfaglig tilnærming»*.

Det var budsjettert med syv personer, seks forskere og en administrator. I tillegg ga den husrom til mange forskere som tok med seg sine bøker og bevilgninger til BVU. I 1994 var antall forskere økt til 19 personer. Men administrasjonen besto fortsatt av én person, og det var Helle Sandvik. Hun var et unikum som holdt orden på alt og alle.

BVU ble en stor suksess, og en kan spørre hvorfor BVU-modellen ble så populær og etterspurt, ikke bare i Norge, men også i andre skandinaviske land. Det skyldes flere forhold.

For det første skyldtes suksessen lederen Terje Ogden, som var pedagog og hadde lang erfaring fra arbeid med barn og unge i skole og institusjon. Han ble den kunnskapsrike og inspirerende lederen for BVU, og må få hovedæren for at BVU ble så vellykket. Men æren må også deles med alle de andre ansatte, som hver på sin måte arbeidet iherdig for å styrke det faglige barnevernsarbeidet på grunnplanet.

For det andre bidro BVU med foredrag og artikler til barnevernsorganisasjonenes møter og tidsskrifter. Det var ikke folkeopplysning, men fagopplysning som fant sted. Etter noen år begynte BVU å utgi sin egen rapportserie, der forskernes rapporter ble publisert og etterspurt.

For det tredje betydde det mye for sosialarbeiderne at de hadde forskere som var interessert i å utvikle fagområdet metodisk og teoretisk. Nå var de kommet i det gode selskap.

I løpet av noen få år ble BVU en viktig institusjon for bar-

nevernets organisasjoner, særlig for Norsk Barnevernsamband som fikk aktuelle artikler til *Tidsskriftet Norges Barnevern* og gode foredragsholdere til kongressene. Hjelpen var gjensidig. BVU fikk sitt budskap ut til alle interesserte, og Norges Barnevern fikk lett tilgang til gode artikler.

Da det ble foreslått samling av de sosiale forskningsinstitusjonene til én felles institusjon - NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) på slutten av 90-tallet, kom det naturlig nok protester fra mange hold. Ingen ønsket å forlate sine naboer eller samarbeidspartnere for å bli integrert i et miljø en ikke kjente. Det gjaldt også BVU, som fryktet at de ville bli isolert fra barnevernets verden og bli forskanset i en forskerverden. Alle institusjonene protesterte, men sammenslåingen ble gjennomført, og sinnene falt til ro etter hvert.

Det positive i denne omorganiseringen var at staten overtok alle utgiftene.

Opprettelse av regionale utviklingssentre

I BEGYNNELSEN av 90-årene var det tilsynelatende et lite opprør mot hovedstadens dominerende rolle i det faglige barnevernsarbeidet. Det kom et forslag om opprettelse av tre utviklingssentre for barnevern i Nord-Norge, Midt-Norge og Vestlandet, i tillegg til NOVA. Dette måtte avklares, og da departementet støttet initiativet, gikk også Wøyenstiftelsen inn med midler.

Det startet med at Fylkesmannen i Troms i 1992 tok et initiativ overfor Barne- og familiedepartementet for å få opprettet et kompestansesenter for barnevernsarbeidet. Begrunnelsen var behov for systematisk evaluering av barnevernsarbeidet i kommunene.

På den tiden fant omorganisering sted i sosialsektoren. Barnevernet var blitt skilt fra sosialsektoren og blitt en selvstendig enhet. Det var kommet en ny barnevernslov, og fylkeskommunen hadde overtatt ansvaret for barnevernsinstitusjonene. Det var særlig i de små kommunene hvor det i praksis ikke hadde vært noe administrativt skille mellom barnevernet og sosialomsorg, at det kunne få konsekvenser for barnevernsarbeidet. Fylkesmannens initiativ var derfor viktig.

Etter en grundig utredning hvor mange berørte parter deltok, ga departementet i 1993 sin godkjenning under forutsetning av at Wøyenstiftelsen bidro økonomisk.

Den samme utviklingen fant også sted i Midt-Norge og på Vestlandet. Noen steder tok det litt lengre tid fra ideen ble unnfanget til utviklingssenteret kunne åpne, men det hele skjedde i tidsperioden 1992 til 1994. Hvert senter skal dekke tre fylker, og de resterende fylker rundt Oslo forutsettes dekket av det gamle BVU som er blitt en del av NOVA.

Barnevernets Utviklingssenter på ***Vestlandet*** (Bergen) er

en selvstendig enhet under stiftelsen Universitetsforskning (UNIFOB – Avd. helse). Det ble åpnet i 1993 og er særlig engasjert i forskning og utvikling i forbindelse med fosterhjemsarbeid.

Utviklingssenteret for ***Midt-Norge*** (Trondheim) ble opprettet i 1993, som en faglig enhet ved Norsk senter for barneforskning (NOSEB). Senteret er i dag organisert som en avdeling i forskningsstiftelsen Allforsk. Senteret har særlig engasjert seg for barnevernet i de mindre kommunene og det fylkeskommunale barnevernet.

Utviklingssenteret i ***Nord-Norge*** (Tromsø) ble opprettet i 1994. Det er en selvstendig faglig og økonomisk enhet med eget styre, tilknyttet Høgskolen i Tromsø. Også her har en rettet sin interesse mot de mindre kommunene, men senteret har også en viktig oppgave med å belyse forholdet mellom den samiske kulturen og barnevernsspørsmål.

Barne- og familiedepartementet ga i 1999 Nordlandsforskning i oppdrag å evaluere de tre utviklingssentrene, med følgende formål:

1) gi en samlet vurdering av virksomheten
2) sikre kvaliteten ved utviklingssentrenes arbeid
3) bidra til å videreutvikle aktiviteten ved utviklingssentrene
4) få et bedre grunnlag for utforming av strategi for videre utvikling av sentrene.

Rapporten (*NF-rapport nr. 6 2001*) forelå i 2001. Den gir informasjon og et bilde av hvordan barnevernet fungerer i de mindre kommunene, noe som har vært forsømt i tidligere undersøkelser. Rapporten reiser viktige spørsmål og fremmer forslag om hvordan barnevernet kan styrkes.

I år 2001 utga NOVA en oversikt over de pågående prosjektene ved samtlige utviklingssentre. Det var totalt ca. 60 prosjekter som dekket mange områder, men spørsmål om de nye innvandrergenerasjonene var ikke nevnt. Hvordan skal dette tolkes? Er det ikke behov for mer kunnskap om annengenerasjons innvandrerbarn i barnevernet, eller er det mangel på interesse?

Et annet spørsmål som har vært lite drøftet, er om den profesjonaliseringen av barnevernet som skjer i dag, bare er av det gode?

Plikten til å ta vare på barn som ikke får den nødvendige omsorgen i hjemmet, har lange tradisjoner i vårt samfunn og i norsk kultur. Barnevernlovgivning har i stor grad basert seg på dette og er også beskrevet i litteraturen av mange forfattere. Vil disse viktige lekfolkene forsvinne med profesjonaliseringen?

Ny formålsparagraf for stiftelsen Wøyen

ETTER AT STATEN og kommunene i 80-årene overtok ansvaret for å støtte etablering og drift av institusjoner i barnevernet, ble punkt 1 i formålsparagrafen fra 1975 ikke lenger aktuell. Det ble et behov for å utdype og presisere punkt 2 i denne paragrafen.

Styret vedtok i 2001 en ny formålsparagraf som ble stadfestet av Barne- og familiedepartementet i 2003. Den lyder slik:

§ 2 Formål *Stiftelsens formål er å støtte tiltak til beste for barn og unge ved at:*

1. *Stiftelsen bevilger midler til formål eller tiltak som utfyller og styrker det arbeid som offentlige myndigheter eller ideelle organisasjoner utfører i henhold til barnevernlovgivningen.*
2. *Stiftelsen bevilger midler til handlingsrelevant forsknings- og utviklingsvirksomhet innenfor barnevernets arbeidsoppgaver og praksisfelt. Stiftelsen prioriterer virksomhet som fører til eller drives i sammenheng med kunnskapsformidling og rådgiving til personell, institusjoner og organer som arbeider i barnevernet i Norge.*

Avslutning

DENNE BERETNINGEN om Wøyenstiftelsens historie avsluttes her, men Wøyenstiftelsen fortsetter. Den har - i den tiden den har eksistert - vist evne til å gå nye veier, enten det gjelder barnehjem eller utvikling av barnevernet, selv om ikke alt har vært like vellykket. Utfordringen er å være i forkant og ytterkant av utviklingen i barnevernet og bidra til nye arbeidsområder og metoder.

Kilder og litteraturhenvisninger

FØRSTE DEL SOM omhandler Wøyen Guttehjem, baserer seg på arkivmaterialet fra Wøyen Gård. Det vil bli oppbevart på Bekkestua Bibliotek, Lokalhistorisk avdeling.

Den andre delen som omhandler tiden etter salget av Wøyen gård, baserer seg på styreprotokoller, arkivdokumenter til Stiftelsen Wøyen, samt årsmeldingene fra BVU og offentlige dokumenter.

Tidsskriftet Norges Barnevern – Norsk Barnevernsamband .

St.meld. nr. 72 i 1984 *Om barne- og ungdomsvernet.*

Hagen, Gerd: *BARNEVERNETS HISTORIE* - om makt og avmakt i det tyvende århundre, Akribe forlag, 2001.

Gerd Hagen: *Norsk Barnevernsamband gjennom 80 år* – Norsk Barnevernsamband, 2004

Haagensen, Yngve: *Gjør din plikt, krev din rett* (Wøyengutt, s. 47-48) Aschehougs forlag, 2004

Magnussen, Tone og Willy Lichtwarck, Nordlandsforskning: Rapport 6/2001 *Evaluering av utviklingssentrene i barnevernet*

Ustvedt, Yngvar: *Barnevernet i norsk litteratur* - Norsk Barnevernsamband, 1996

P
Parkering
på tunet
forbudt

INTERNASJONAL
DUGNAD